

MƏSƏLLƏR

Entesharate Daneshe-hamedun

MÜƏLLİF: MÖHSİN QƏRƏƏTİ
TƏRCÜMƏ EDƏN: MƏHƏMMƏD AZƏRİ

Kitabın adı:.....Məsəllər
Müəllif:.....Möhsin Qəraəti
Tərcümə edən:.....Məhəmməd Azəri
Nəşr edən:..... Daneshe-hamedun
Çap tarixi:.....2004
Çap növbəsi:.....Birinci
Tiraj:.....3000

MƏSƏLLƏR

(Sual-cavablar)

Sual 1: Nə üçün Allah yaranışa əl qatıb, bir bu qədər mövcudu, eləcə də, insanı yaradıb?

Cavab: Əgər gözəl nitqi olan bir alim danışarsa, ondan nə üçün danışdığı soruşulmamalıdır. Çünki malik olduğu elm və natiqlik onu öz biliklərinin bəyanına vadar edir. Əgər o susub, elmini gizlədərsə, bu iş sual doğura bilər.

Qadir, həkim və mehriban Allah torpaqdan buğda, buğdadan nütfə, nütfədən kamil insan yarada bildiyi halda, nə üçün də yaratmamalıdır?!

Sual 2: Allaha inam insanın həyatında nə rol oynayır?

Cavab: Sahibsiz, nəzarətsiz, səliqə-səhmansız bir mənzilə daxil olan insan istədiyini edə bilər. Əgər o, könlündən keçəni etməsə, səbəbsiz olaraq ləzzətlərdən məhrum qalır. Amma sahibli, müxtəlif nöqtələrində kameralar quraşdırılmış, səliqə-səhmanlı evə daxil olan şəxs özünü evin qanunlarına uyğun aparmağa vəzifəli və məcburdur.

Varlıq aləminin Allah kimi sahibi olduğuna, əməllərinə görə sorğu-suala çəkiləcəyinə inanan, başqa sözlə, iman gətirən insan nəfsini cilovlayaraq, Allahın qanunlarına tabe olacaq. İmanlı insan bütün əməllərinin nəzərdən keçiriləcəyinə əmin olduğu üçün Allahın bəyənmədiyi işlərə yol verməyəcək.

Sual 3: Üzümüzü Kə'bəyə tutub namaz qılmağımızı əmr etmiş Allahın bizim ibadətimize ehtiyacı varmı?

Cavab: Hamı evini üzügünəşə tiksə, günəşin işığı artmaz və əksinə, hamı evini arxası günəşə tiksə, onun işığı azalmaz. Günəşin insanlara heç bir ehtiyacı yoxdur. Amma insanlar günəşin işıq və istiliyinə ehtiyacı olduqlarından evlərini üzü günəşə tikirlər.

Namazı əmr etmiş Allahın bizim ibadətimize heç bir ehtiyacı yoxdur. Amma insanlar Allaha üz tutmaqla onun lütfündən faydalanır və inkişaf edirlər. Qur'anın "İbrahim" surəsinin 8-ci ayəsində buyrulur: **«Əgər bütün insanlar kafir olsalar, Allaha zərrəcə tə'sir etməz. Çünki, O bütün insanlardan ehtiyacsızdır.»**

Sual 4: Nə üçün salehlər çətinlik, günahkarlar isə rifah içində yaşayır?

Cavab: Allah salehləri, öz dostlarını sevdiyi üçün hər hansı səhvə görə onları dərhal cəzalandırır ki, onlar öz səhvlərinə diqqətli olsunlar. "Haqqə" surəsinin 44-45-ci ayələrində buyrulur: **“Əgər peyğəmbər bizə istinad edərək özündən sözlər danışsa, ondan mütləq intiqam alarıq.”**

Mö'minlər də belədir. Səhv edən kimi cəzalandırılırlar. Günahkarlara isə əvvəlcə möhlət verilir, möhlət başa çatdıqdan sonra onlar əzaba düçar olurlar.¹ İslahına ümid olmayan kafirlərə qiyamət gününədək möhlət verilir ki, günahlarını daha da artırınsınlar.²

Əgər eynəyinizin şüşəsinə bir damla çay sıçrasa, onu dərhal silirsiniz. Bu çay damlası paltarınıza düşsə, səbr edir, evdə paltarınızı dəyişirsiniz. Amma bu damla

¹ "Кəһф", 59.

² "Али-Имран", 178.

döşəməyə sərdiyiniz xalının üzərinə düşsə xalını yumaq qalır novruz bayramına.

Allah da hər kəslə onun şəffaflığına uyğun rəftar edir.

Sual 5: Nə üçün bütün əməllərin qəbulu namazın qəbulundan asılıdır?

Cavab: Yol polisi bir maşını saxladığı vaxt ondan sürücülük vəsiqəsi tələb edir. Nə şəxsiyyət vəsiqəsi, nə partiya bileti, nə ev kitabçası, nə idman dərəcəsi sürücülük vəsiqəsini əvəz edə bilmir. Bu vəsiqə yoxdursa avtomobil saxlanılır. Qiyamətdə məqsədə çatmaq üçün isə namaz qəbul olmalıdır. Namaz qəbul deyilsə, heç bir əməl qəbul deyil.

Sual 6: Necə olur ki, bə`zi əməllərə görə saysız hesabsız mükafat verilir?

Cavab: Rəvayətə görə, camaat namazında namaz qılanların sayı çox olduqca qılınan namazın savabı da çox olur. Bu say on nəfərə çatarsa, namazın savabı hesaba gəlməz.

İnsan bir barmağı ilə telefon nömrəsi yığa bilirsə, iki barmağı ilə bir çimdik duz görürə bilir, üç barmaqla qələmi tutmaq mümkün olur. Amma on barmaqla görüləsi mümkün olan işlər saysız-hesabsızdır.

Sual 7: Qur`anda bə`zi insanların heyvana bənzədilməsi təhqir deyilmi?

Cavab: Heyvanların faydası və bə`zi insanların əməlləri nəzərdən keçirilsə Qur`anın **“onlar heyvan**

kimidirlər, bəlkə, daha çox zəlalətdədirlər”¹ bənzətməsinin məntiqə uyğun olduğunu görürük.

Ən qiymətli libas ipəkqurdunun hazırladığı ipəkdən istehsal olunur. Ən mühüm qidalar heyvanlardan alınan ət, yağ, süd, qatıq, bal və sair nə`mətlərdir. Heyvanlar nəqliyyat vasitəsi kimi istifadə olunur, onların köməyi isə torpaqlar basdırılmış minalardan təmizlənir. İnsanlar bir çox biliklərini heyvanlardan əxz etmişlər. Adəm övladı ölünün dəfnini qarğadan öyrəndi, şanapipik səba xalqından Süleymana xəbər gətirdi, hörümçək öz toru ilə İslam peyğəmbərini qorudu. Heyvanlar əhilləşmək qabiliyyətinə malikdirlər. Məsələn, tə`lim görmüş itin etdiyi ov halaldır. İlan kimi bir zərər verici yalnız ona yaxınlaşanları çalır.

Amma elə insanlar var ki, atom bombası ataraq bəşəriyyətin məhvinə fərman verir. İlan belələrindən üstün deyilmi?! Gecə-gündüz insanların maddi və mə`nəvi varlığını məhv etmək üçün ölkələrə təcavüz edənlər, məzlum xalqların qanını axıdanlar, azadlıq pərdəsi altında əxlaqsızlıq təbliğ edənlər heyvandan pis deyilmi?!

Sual 8: Həqiqəti olduğu kimi görə bilərikmi?

Cavab: “Bəqərə” surəsinin 282-ci ayəsində buyrulur: **“Allahdan çəkinin ki, o sizə həqiqəti öyrətsin”**. Təqva bütün pisləklərdən və çirkinliklərdən uzaq olmaqdır. Günahkar insan bir çox həqiqətləri dərk etməkdə acizdir. Öz irqinin, millətinin, partiyasının mənafeyini hər şeydən üstün tutan insan gözünə qırmızı

---

¹ “Ə`paφ”, 179.

şüşəli eynək taxıb, portoğalı pomidora oxşadan adam kimidir.

Yalnız hamar güzgü hər şeyi olduğu kimi göstərir. Çökək güzgü hər şeyi kiçildir, qabarıq güzgü hər şeyi böyüdür. İnsanın qəlb aynası da hamar olmalıdır. İstənilən bir günah ona ləkə salır. Günah göz qarşısındakı mənzərələri dalğalandıran ilğım kimidir.

Sual 9: Bütün müsəlmanlar mö'mindir, yoxsa müsəlmanla mö'min arasında fərq var?

Cavab: "Nəsr" surəsinin ikinci ayəsində insanların dəstə-dəstə Allahın dininə daxil olduqları bildirilir. "Hucurat" surəsinin 14-cü ayəsində isə bəyan olunur ki, **"hələ ki, iman sizin qəlbinizə daxil olmayıb."** Ayədən görüldüyü kimi, insanların dinə daxil olması kifayət deyil və müsəlman olmaqla mö'min olmaq arasında fərq var.

Dindarlığın mərhələləri var: qızma, qaynama və bişmə. Həm isti, həm də qaynayan şey soyuya bilər. Amma bişmiş şey yenidən çiy ola bilməz.

Dinə daxil olmaq asandır. **"Əşhədu ənla ilahə illəllah və əşhədu ənnə Muhəmmədən rəsulullah"** deyən şəxs müsəlman olur. Bu qızma mərhələsidir.

Peyğəmbərin səhabələri qaynar bir eşqlə cəbhəyə gedər və haqq yolunda canlarından keçərdilər. Bu, qaynama mərhələsi idi. Amma Qur'an bu insanlara buyurur: **"Ələ keçirdiyiniz qənimətin beşdə birini xüms ödəyin."**¹ **"Onların öz Rəbbi yanında dərəcələri vardır."**² **"İman**

gətirmədikləri halda "Allaha və qiyamət gününə iman gətirdik" deyənlər var."¹

Bəli, şəhadət kəlmələrini deyənlər, hətta peyğəmbərlə çiyin-çiyinə vuruşanlar üçün qarşıda həqiqi imana aparan yol var. Həqiqi imana çatmaq üçün bir çox mərhələlərdən keçmək lazım gəlir.

Sual 10: İnsanların islahı (əmr be mə'ruf və nəhy əz münkər) ilə məşğul olmaq bütün müsəlmanlar üçün, yoxsa xüsusi bir qrup üçün vəzifədir?

Cavab: Əgər birtərəfli yolda bir maşın hərəkətin əksinə şütüyərsə, ona həm yoldakı maşınlar xəbərdarlıq etməli, həm də polis bu maşını saxlamalıdır.

Allah insanların doğru yola dəvətini və pis yoldan çəkəndirməsini bütün müsəlmanlara əmr edir: **"Siz ən xeyirli ümmətsiniz. İnsanlara yaxşı işlər görməyi əmr edir və pis əməllərə qadağa qoyursunuz."**²

Bu surənin 104-cü ayəsində oxuyuruq: "Aranızda xeyirli işlər görməyi əmr edən və pis əməllərə qadağa qoyan bir dəstə olsun."

Sual 11: Allahın yalnız təqvalılardan əməl qəbul etməsi adi və günahkar insanları ümitsizləşdirmirmi?

Cavab: Qur'an buyurur: **"Allah yalnız təqva sahiblərindən (pəhrizkarlardan) qəbul edir."**³

Təqvanın dərəcələri var. Kimi Allahdan çox, kimi isə az qorxur. Amma hamı nə dərəcədəsə varlıq aləminin

¹ "Ənfəl", 41.

² "Ənfəl", 4.

¹ "Bəqərə", 8.

² "Ali-İmran", 110.

³ "Maidə", 27.

sahibindən çəkinir. **“Allah yanında ən hörmətli olanınız ən təqvalınız, Allahdan ən çox çəkinəninizdir.”**¹

Əgər insan xeyir bir iş görürsə, demək, nə dərəcədəsə təqvalıdır.

Əgər dünya çempionatında ən güclülər birinci yeri tutursa, bu o demək deyil ki, başqaları idmandan əl çəkməlidir. Dünya çempionatından əlavə, ölkə, əyalət, şəhər və kənd birincilikləri də keçirilir. Bu yolla hər bir idmançı öz qabiliyyətinə uyğun mükafat alır.

Bundan əlavə, əməlin qəbul dərəcələri də var. Hər bir təqva dərəcəsinə uyğun qəbul dərəcəsi var. Ona görə də Qur`an bəyan edir ki, kiminin mükafatı ikiqat, kimininki on qat, kimininki isə saysız-hesabsız olur. Bu fərqlərdə insanın niyyəti və gördüyü işin növü əsas rol oynayır.²

Sual 12: Bəşəriyyət səma kitabına ehtiyaclıdır mı?

Cavab: Bütün zavodlar istehsal etdikləri məhsulu satışa çıxararkən ona “istifadə qaydaları” adlı kitabça əlavə edirlər. İstehsalçıdan başqasının belə bir kitabça yazmağa ixtiyarı varmı? Əlbəttə ki, yox!

İnsanın da yaradanı var və bu yaradan ona Qur`an adlı göstəriş kitabı göndərmişdir. Öz xəlq etdiyini və onun ehtiyaclarını, Yaradan hamıdan yaxşı bildiyi üçün başqaları bu xilqətə göstəriş verə bilməz. **“Məgər yaradan bilməzmi?! Allah incəliyinə qədər xəbərdardır.”**³

---

¹ “Һучурат”, 13.

² “Али-Имран”, 37; “Бəгəрə”, 265; “Əн`ам”, 160; “Сəчдə”, 17;

“Бəгəрə”, 245, 261.

³ “Мүлк”, 14.

Allahın qanunlarını kənara qoyub öz qanunları ilə yaşamaq istəyən insan təyyarəni qırmancla sürmək fikrinə düşmüş çobana bənzəyir.

Sual 13: Rahat yaşamaq üçün nə edək?

Cavab: Qur`an buyurur: **“Əlinizdən çıxana kədərlənməyin, əlinizə bir şey gələndə şad olmayın.”**¹

Doğrudanmı, insan belə ola bilər?

Bank işçisi bir gün xalqdan pulu toplayır, səhəri gün isə onu xalqa paylayır. Bu işçi üçün pulu almaqla verməyin heç bir fərqi yoxdur. Çünki, o, sadəcə, əmanətçidir.

Traktor üçün asfaltla torpaq yolun fərqi yoxdur. Velosiped üçün isə asfalt yol daha rahatdır. Sərçə qonduğu budağı zədələmədiyi halda, zərif çiçəyi öz oturuşu ilə qırır.

Bəli, böyük insanların ruhunu kiçik çətinliklər sındıra bilmir. İmam Hüseyin (ə) qanlı Aşura gününü sinəsinə yüzlərlə ox tuşlandığı halda diqqət və səmimiyyətlə namaza durdu. Hansı ki, əhəmiyyətsiz bir hadisəyə görə ya namazı yubadır, ya da diqqətimizi toplaya bilmirik.

Sual 14: Nə üçün İslamda əməlin dəyəri insanın niyyəti ilə ölçülür, onun qəbulu isə insanın diqqət və səmimiyyətindən asılı olur?

Cavab: Dünya işləri də belədir. Həm cərrah, həm də qatil bıçaqla qarın yırtır. Cərraha təşəkkür olunur, qatil zindana salınır. Amma cərrah da cərrahdan üstün ola

---

¹ “Һəдид”, 23.

bilər. İnsan həyatını xilas etmək niyyəti pul qazanmaq niyyəti ilə eyni deyil.

Üç nəfərə su təklif edək. Onlardan biri susamadığı üçün, o biri küsdüyü üçün, üçüncüsü isə dördüncüyə su çatmaz deyə sudan imtina edə bilər. Bu üç nəfərin niyyəti fərqli olduğu kimi, əməllərinin dəyəri də fərqlidir. Əsil pul əskinasını saxta pul əskinasından ondakı xüsusi bir sap fərqləndirir. Həqiqi ibadəti saxta ibadətdən fərqləndirən bir sap (ip) da var. Bu, bəndənin yapıdığı Allah ipidir. Bu ip bəndənin Allaha yaxınlaşmaq niyyəti, xalisliyi, diqqət və səmimiyyətidir. Bu sap qırılsa, bəndənin Allahla rəbəti kəsilər.

Sual 15: Bütün yaxşı işlərin mükafatı on qat olurmu?

Cavab: Qur`an buyurur: **“Kim yaxşı bir iş görərsə ona həmin işin on qat əvəzi verilir.”**¹

Amma ən əsası bu işi görmək yox, onu qiyamət gününədək qorumaqdır. Verilmiş əmanəti yolda itirmək əmanətdarlıq deyil. Bir çox işlər xeyir hesab olunsada son məqsədə çatmadığı üçün puça çıxır.

Xeyir işi görəndə adamın məqsədi özünü göstərmək, Allahdan qeyrisinin diqqətini cəlb etmək olsa, bu işin müqabilində axirət mükafatı yoxdur. Xeyir işi görəndə zaman və ya bu iş başa çatdıqdan sonra insan günahə yol verərsə, qazandığı savab əlindən çıxar.

Demək, əsas məsələ görülmüş xeyir işi axirət gününədək qorumaqdır. Yuxarıdakı Qur`an ayəsində də yaxşı iş görməkdən yox, yaxşı iş gətirməkdən danışılır.

---

¹ “ƏH`AM”, 16.

Sual 16: Nə üçün ölümdən qorxuruq?

Cavab: Sürücü sükan arxasında o zaman qorxur ki, ya yanacaq tükənir, ya qaçaqmal aparır, ya sür`ət çoxdur, ya yol təhlükəlidir, ya yoldaşları pis adamdır...

Ölümdən sonranı düşünüb, hazırlıq görəndə, günahdan çəkinəndə, mö`minlərlə dostluq edəndə, bir sözlə Allahın razılığı üçün çalışan insan ölümdən çəkinmir.

Sual 17: Nə üçün bə`zi dualar qəbul olunmur?

Cavab: Əgər təyyarənin yanacaq bəkinə yanacaq əvəzinə su tökülərsə, təyyarənin uçuşu qeyri-mümkündür. Dua o zaman Allah dərgahına ucalar ki, insan haram tikədən çəkinsin. Hədəsdə buyrulur: “Duaşının qəbul olunmasını istəyəndə şəxs qazancını və tikəsini pak etməlidir.”¹

Bundan əlavə, dua xeyir istəməkdən ibarət olsa da, bizim bir çox istəklərimiz öz zərərimizədir.

Sual 18: İslamda hər saatın öz duası var. Biz bütün günü dua oxumalıyıqmı?

Cavab: Dua kitablarında günün hər saati, ilin hər günü üçün dualar nəql olunsada, insanın bütün bu duaları oxumağı vacib deyil. Avtovaqzalda günün hər saati üçün reyslər nəzərdə tutulur. Məsələn, neçə saatdan bir Məşhədə avtobus yola düşür. Amma insan yalnız bir reyslə yola çıxabilir. Hər saat üçün ona görə reys nəzərdə tutulur ki, hər kəs istədiyi vaxt yola düşə bilsin. Dualar da belədir. Nə vaxt dua etmək istəsən, həmin

---

¹ “Биһар”, ч. 90, с. 373.

saatın xüsusi duası var. Amma əzbərlənməsi mümkün olan kiçik duaları işdən ayrılmadan da oxumaq olar.

Sual 19: İnsanın başına gələn xoşbəxt və bədbəxt hadisələrdə Allahın rolu nədir?

Cavab: Qur`an buyurur: **“Sənə yetişən hər bir yaxşılıq Allahdan, pislilik isə özündəndir.”**¹

Həm öz oxu, həm də günəş ətrafında fırlanan yer kürəsinin bir üzünü qaranlıq tutur. Işıq günəşdən, qaranlıq isə yerin özündəndir.

Allah insan üçün faydalı olan üzümü yaratsa da insan ondan şərab düzəldib özünə zülm edir. Allah insana yaxşılıq edərək ona güc versə də, bəziləri bu gücü günah yolda sərf edir.

Ağıl Allahın ən böyük nemətlərindəndir. Amma bəziləri bu ağılı öz şəxsi niyyətlərini həyata keçirmək üçün silaha çevirir. Demək, yaxşılıqlar Allahdan, pisliliklərsə özümüzdəndir.

Sual 20: Əgər namaz insanı çirkin işlərdən uzaqlaşdırırsa, nə üçün bəzi namaz qılanlar günaha yol verir?

Cavab: İçi boş toxum heç vaxt cücərmir. Qəlbin iştirak etmədiyi diqqətsiz namaz içiboş toxum kimidir. Dodaqların, belin, boyunun hərəkətindən əlavə, namazda qəlbin iştirakı zəruridir.

Məktəb və universitetin işi insanın elmi təkamülünü təmin etməkdir. Bununla belə, hər məktəbə gedən şəxs elm sahibi olmur. Məktəb o zaman faydalı olur ki,

---

¹ “Ниса”, 79.

insan oxuduqlarını dərk etsin. Yalnız həqiqi namaz insanı çirkinliklərdən uzaqlaşdırmaq iqtidarındadır.¹

Bu da həqiqətdir ki, günaha yol verən insan namaz qılındırsa, bir o qədər də ağır günaha yol verməyəcək. O, məcburdur ki, bədənini və paltarını pak saxlasın, namazını halal yerdə qılsın. Ağ paltar geyən insan çirkin yerdə oturmaq istəmədiyi kimi, namaz qılan şəxs də çirkin işlərdən uzaq olmağa çalışır.

Sual 21: Əmr be mə`ruf və nəhy əz münkərin (islah tədbirlərinin) tə`siri yoxdursa, nə etməli?

Cavab: Daha tə`sirli danışmaq qabiliyyəti olan şəxsdən xahiş edin ki, bu işi yerinə yetirsin. Allah-taala həzrət Musaya Fir`onun islahını əmr edəndə Musa daha üstün bəyanı olan qardaşı Harunu köməkçi istədi.²

Bə`zən bir tərzdə deyilən söz tə`sirsiz olduqda başqa bir tərzdə təkrarlandığı vaxt tə`sir edir. Quru ağacı qırmaq üçün bir neçə balta zərbəsinə ehtiyac olur. Qur`anda buyrulur: **“Tə`sirli olsun deyə, biz Qur`anda sözumüzü müxtəlif şəkillərdə bəyan etdik.”**³

Sözün tə`sirində deyim tərzinin rolu var. Əmr be mə`ruf və nəhy əz münkərin şərtlərinə görə hər insana söz deməyin öz yolu var.

Əgər paltarıncı toza bulaşmışsa onu çırpmaqla təmizləmək asan olar. Əgər hisə batmış paltarı çırparsanız həm əliniz qaralar, həm də his paltara yayılar. Qur`anda buyrulur: **“Evlərə qapılardan daxil olun.”**⁴

---

¹ “Әнкәбут”, 45.

² “Тәсәс”, 34.

³ “Исра”, 41.

⁴ “Бәгәрә”, 189.

Eləcə də, xalqı günahdan çəkəndirmək üçün onlara halal yol açmaq lazımdır. Həzrət Lut evindəki qonaqlara təcavüz etmək istəyənlərə öz qızları ilə evlənməyi təklif etdi.¹

Sual 22: Bu gün dünyada integrasiya (əlaqə saxlama) güclənirsə, “nə şərq, nə də qərb” deməyimiz düzgündürmü?

Cavab: “Nə şərq, nə də qərb” şüarını deməkdə məqsəd öz dinimizin, öz mədəniyyətimizin, öz iqtisadiyyatımızın əsas götürülməsidir. Müsəlmanlar dünyanın heç bir qüdrətli dövlətindən asılı olmamalı, şərqin kommunizm, qərbin kapitalizm xəstəliklərindən qorunmalıdır. Amma elmi və iqtisadi inkişaf üçün heç bir məhdudiyyət yoxdur. İslam Peyğəmbəri buyurur: “Çində də olsa elm ardınca gedin.”

Əgər istidən və soyuqdan, oddan və buzdan qədərində istifadə olunsa, faydalı olar. İstidən faydalanaq, amma yanmayaq. Soyuqdan faydalanaq, amma donmayaq. Şərqdən və qərbdən istifadə edək, amma özümüzü itirməyək.

Sual 23: İnsan “la ilahə illəllah” cümləsini deməklə necə xilas ola bilər?

Cavab: Belə bir xilas haqqında danışan hədislərdə təkcə dil hərəkəti nəzərdə tutulmur. Hədisin ərəbcə bəyanı belədir: “qulu la ilahə illəllahu tuflihu.”²

“Tuflihu” “cücərmə” mənasındadır. Əkinçiyə ərəbcə “fəllah” deyilir. Çünki o, toxumların cücərməsi üçün

çalışır. İstənilən bir toxumun torpaqdan cücərməsi üçün üç şərt var:

1. Kök torpağın dərinliyinə işləməlidir.
2. Kök qida maddələrini sormalıdır.
3. Cücərmə üçün toxumun üst fəzası açıq olmalıdır.

Tövhid fəzasına ucalmaq istəyən insan da əqidəsini dərin məntiqlə möhkəmlətməli, inkişaf üçün zəruri olan bütün imkanlardan faydalanmalı, qarşıdakı maneələri aradan qaldırmalıdır.

Sual 24: Necə demək olar, cəhənnəm əzabına dözərəm, amma Allahdan ayrılığa dözmərəm?

Cavab: Övladını görmək üçün yolun isti-soyuğuna dözərək bir məntəqədən o birinə səfərə çıxmış ana deyir: “Yolun isti soyuğuna dözərəm, amma övladımın ayrılığına yox!” Həzrət Əli (ə) “Kumeyl” duasında deyir: “Xudaya! Əzabına səbr edərəm, bəs ayrılığına necə səbr edim?”

Sual 25 Cinsi ehtiras, şəhvətə qarşı nə edək?

Cavab: Bu meyli Allah yaratdığı üçün onu birdəfəlik boğmaq düzgün deyil. İnsan nəslinin davamı üçün zəruri olan bu meylə, sadəcə, nəzarət etmək lazımdır. İştaha olmasa, insan acından ölür, qəzəb olmasa yaşamaq uğrunda mübarizə olmaz şəhvət olmasa, insan nəslə kəsilər. Amma ehtirası halal yolla təmin etmək lazımdır. Ehtiras qaz balonu kimidir. Düzgün istifadə edilsə fayda verir, nəzarətsiz qalsa partlayışa səbəb olar.

Bəzənib-düzənmə qadınlar üçün təbii istəkdir. Əgər qadın evdə öz həyat yoldaşı üçün bu işi görərsə, ailədə məhəbbət artar. Amma qadının bəzənib küçəyə çıxması ailənin möhkəmliyini sarsıdır. Küçədə yüzlərlə

¹ “Һуд”, 78.

² “Биһар”, ч. 18, с. 202.

bəzənmiş qadınlarla rastlaşan kişi öz həyat yoldaşına qarşı biganə olur.

Subay insanlar isə ehtirası oyadan mənzərələrlə qarşılaşdıqda psixoloji rahatlığını itirir, şam tək yanır. Gördüyü mənzərələrdən ehtirası alovlanmış insanların bə`ziləri özünü cilovlaya bilir, bə`ziləri isə həтта cinayət yolu ilə də olsa, bu ehtirası söndürməyə çalışır. Ehtirası alovlanmış bə`zi gənclər evdən qaçır, özünü öldürür, müxtəlif cinsi xəstəliklərə yoluxur.

Sual 26: İnsan nə dərəcədə azaddır?

Cavab: Allah insanı azad yaratmış və ona seçim imkanı vermişdir. Bə`ziləri deyirlər ki, insan özünü azad hiss etsə də, əslində məcburdur. Amma insanın azad olduğunu sübut edən dəlillər çoxdur. Bu dəlillərdən bə`zilərini xatırlayaq.

1. İnsan çox zaman qarşısındakı iki yoldan hansını seçmək barədə düşünür və nəhayət, bu yollardan birini seçir. Bu seçim azaddır.

2. Bə`zən insanlar bir-birlərini tənqid edərək hansısa işdən çəkindirirlər. Demək, insan bir işi görə də bilər, bu işdən çəkinə də bilər.

3. Hər bir insan hansısa sözlərinə və işlərinə görə peşman olur, “ey kaş, belə olmayaydı” deyir. Demək başqa cür də rəftar etmək olarmış!

4. Əgər uşaqlar ailə, müəllim, tərbiyəçi vasitəsi ilə tərbiyə olunursa, demək, doğru yolu tuta bilər.

Bəli, tərəddüd, tənqid, peşmanlıq və tərbiyə azadlığın dəlilləridir. Azadlıq təkcə insanların yox, eləcə də, heyvanların istəyidir. Qəfəsə salınmış quş çox vaxt yeməkdən imtina edir, xəstə görkəm alır.

Həтта behiştə də ən böyük ne`mətlərdən biri azadlıqdır. Behiştə daxil olan mö`minlər həmin azadlığa görə Allaha təşəkkür edərlər (bax: “Zümər”, 74).

Bununla belə insan öz Allahının göstərişlərinə əməl etməlidir. Sərhəd bilməyən azadlıq, azğın nəfsə itaət insanı fəlakətə aparır. Ağılın təsdiq etmədiyi azadlıq başqalarının haqlarına təcavüzdür.

Sual 27: Bir zərrə şirk və riyakarlıq qatqısı olan əməl nə üçün qəbul olunmur?

Cavab: Allah buyurur ki, ən üstün şərik mənəm, həm mənə, həm də başqasına görə görülən əməldə öz payımı mənə şərik edilənə verirəm, əməlinizin savabını ondan alın.¹

Bəli, istənilən bir kəsi və istənilən bir şeyi Allahla yanaşı tutmaq Allahın məqamını alçaltmaqdır. Əgər sizə desələr ki, həm sizi, həm də üstündə durduğunuz daşı sevirik, bu sözlər sizi alçaltmazmı?! Əgər sizi qonaq çağırıb, süfrə arxasında öz itləri ilə yan-yanı oturtsalar, sizə də pişiklərinə də eyni yeməkdən versələr, alçalmazsınız mı?

Bundan əlavə, Allah göstərişlərinin məqsədi insanın təkamülüdürsə, şirk və riyakarlıq insanı süquta uğradır. Öz taleyində Allahdan başqasını tə`sirli bilməklə insan bütün xeyir əməllərini puça çıxarır, kiçik bir siçan böyük toy qazanına düşməklə onu zaya çıxardığı kimi.

Bir dəfə sərnəşinləri təyyarəyə mindikdən sonra hamını yenidən yerə düşürdülər. Bildirdilər ki,

---

¹ “Весаил”, к. 1, с. 72.

xidmətçi təyyarədə siçan görüb və bu siçan tapılana qədər uçuş baş tutmayacaq. Demək, kiçik bir siçan nazik bir naqili gəmirəklə təyyarəni süquta uğrada bilir. Bu siçanı şirkə bənzətsək onun qıra biləcəyi sim Allahla bəndə arasındakı rabitəyə uyğun gələr.

Sual 28: Allah hamıya məhrəm olduğu halda, namazda örtünməyi vacib edən nədir?

Cavab: Geyim yalnız naməhrəmə görə yox, həm də ədəbə görədir. İnsanlar, adətən evdə sadə geyinir, evə qonaq gəldikdə isə ehtiram göstərərək paltarlarını dəyişirlər. Daha böyük məclislərə dəvət olunanlar xüsusi geyim geyirlər.

Ərlə arvad, valideynlə övlad bir-birlərinə məhrəm olsalar da qarşılıqlı hörməti qorumaq üçün geyimsiz qalmırlar. Elə bu məqsədlə də namaz vaxtı kamil geyim şərt sayılır.

Sual 29: Ruhumuzun, daxili tutumumuzun böyüməsi üçün nə edək?

Cavab: Həzrət Əli (ə) buyurur: "Ruhunda Allah əzəmətli olan şəxs üçün başqa hər nə varsa cılızdır."¹

Yer üzündə olduğumuz vaxt bir hektar torpaq bizə böyük görünür. Amma təyyarədən baxdıqda onun kiçik olduğunu müşahidə edirik. Dünya banklarının hesabına nəzər saldıqda xəzinəmizdəki pul əhəmiyyətsiz görünür. Əgər bütün yaranmışların Allaha oxuduğu həmd-sənəni nəzərdən keçirsək, dediyimiz zikrlərin kiçikliyinə anlayırıq.

İmam Səccaddan (ə) soruşdular: "Nə çox ibadət edirsən?" Həzrət buyurdu: "Mənim ibadətim hara, Əlinin ibadəti hara!"

Allah Qur`anda öz peyğəmbərinə buyurur ki, keçmiş peyğəmbərlərin çətinliklərini yada sal ki, sənün üçün asan olsun. Bəli, insan keçmiş ilə qürrələnməməli, qarşıdakı yol haqqında düşünməlidir.

Sual 30: Hansı günahlar bağışlanmır?

Cavab: Allah kiçik günahların bağışlanacağını və`d etsə də, bu günahları təkrarlamaq olmaz. Rəvayətdə oxuyuruq: "Kiçik günahlardan çəkinin."¹

Çünki insan kiçik günahlardan bir o qədər də utanmadığından bu günahları təkrarlayır və tövbə barədə düşünmür.

Əgər borclu şəxs borcunun azlığını əsas tutaraq verdiyi borcu tələb edən şəxsi qınasa, borc verən həmin pulu bağışlamaz. Amma böyük miqdarda borcu olan insan borc verən şəxsdən üzr istəyib xəcalət çəksə bu borc ona bağışlana da bilər. Bəli, insan dikbaşlıqla yox, peşmanlıqla bağışlanır.

Sual 31: Bütün işlərdə Allahu xatırlamaq nə üçündür?

Cavab: Hədisdə oxuyuruq: "Hər işdən qabaq "Bismillah"ı təzələyin."²

Hər hansı bir zavodun və ya fabrikin məhsullarına baxsanız, hər birində uyğun müəssisənin şampını görərsiniz. Bütün başçıların stolunun üstündə, gəmilərdə və təyyarələrdə ölkənin bayrağı olmalıdır. Bəs Allaha

¹ "Həhçyя-бəлағə", x. 193.

¹ "Вəсаил", ч. 15, с. 310.

² "Биһар", ч. 63, с. 421

inamlı insan bütün işlərdə onun tə`sirli olduğunu bildiyi halda onu xatırlamaya bilərmimi?! Həzrət İbrahim (ə) buyurur: **“Mənim namazım da, ibadətım də, həyatım və ölümüm də aləmlərin Rəbbi olan Allah üçündür.”**¹

İslam Peyğəmbərinə buyurulur: **“Rəbbinin adı ilə oxu.”**²; **“Elə ki, azad oldun, qalx dua et; və ancaq Rəbbinə yalvar.”**³

Sual 32: Bizimlə həmfikir olmayan ailə və övladla necə rəftar edək?

Cavab: Peyğəmbər (s) Məkkədən Mədinəyə hicrət etdiyi vaxt ona qoşulmaq istəyən müsəlmanlardan bə`ziləri ailə və övladlarının e`tirazı ilə qarşılaşdılar. Nazil olmuş ayədə onlara müraciət olunurdu ki, bə`zilərinizin arvad və uşaqları sizinlə düşməndir, onlardan uzaqlaşın. Hicrət etmiş müsəlmanlardan bə`ziləri hətta tövbə etmiş ailələrini qəbul etməmək qərarına gəlmişdilər. Ayənin davamında buyurulur: **“Onlardan özünüzü gözləyin. Amma tövbə etsələr bağışlamağınız sizin üçün daha yaxşıdır. Həqiqətən Allah bağışlayan və rəhm edəndir.”**⁴

Sual 33: Allah zalımlara və günahkarlara nə üçün möhlət verir?

Cavab: Su və elektrik enerjisi təchizatı idarələri bütün mənzillərə su və işıq verir. Kimi bundan düzgün istifadə edir, kimi qaydaları pozur.

---

¹ “Ән`ам”, 162.

² “Әләг”, 1.

³ “Иншираһ”, 7, 8.

⁴ “Тәғабун”, 14.

Allah insanı azad yaratmışdır və hər bir insanın təkamül imkanı vardır. Əgər insan doğru yolu seçmirsə, özü müqəssirdir.

Bəs nə üçün Allah zalımın qarşısını almır? Çünki yalan danışan lal edilsə, məzluma sillə vuranın əli qurudulsa, xainin gözləri çıxarılsa, insanlar Allaha itaətə məcbur olar. Məcbur itaətin isə dəyəri yoxdur. Yalnız öz iradəsi ilə Allaha üz tutan insanlar sitayişə layiqdirlər. Naməhrəmə baxmadığına görə kor adamı imanlı hesab etmək məntiqsizdir. Allah insanların azad şəkildə yol seçməsinə istəyir.

Sual 34: Əsrin imamının, həzrət Mehдинin (ə) zühurunu gözləyənlər zülmün qarşısında susmalıdırmı?

Cavab: Biz hər gecə, səhəri gün günəşin doğması intizarında oluruq. Amma bu o demək deyil ki, bütün gecəni işıqsız qalmalıyıq.

Qış aylarında hamı yayın intizarını çəkir. Bununla belə, yayadək hamı soba qalayır və qızınır.

Əsrin İmamının (ə) zühurunadək hamı öz qüvvəsi daxilində zümlə mübarizə aparmalı, cəmiyyətin islahına çalışmalıdır. Hədisdə buyurulur: **“Ən üstün əməl fərəc, yə`ni həzrət Mehдинin (ə) zühuru intizarında olmaqdır.”**¹

Hədisdən göründüyü kimi, intizar hal yox əməldir. Ona görə də bu zühuru gözləyənlər əməl sahibi olmalıdırlar. İmamı gözləyənlər saleh olmalıdırlar. Qeybət dövründə insanların vəzifəsi özünütərbiyə, əmr be mə`ruf və nəhy əz münkərdir.

Bəli, qonaq gözləyən adam hazırlıq görməlidir.

---

¹ “Биһар”, ч. 75, с. 208.

Sual 35: İnsanların fəsada yuvarlandığı bir dövrdə islam hökuməti qurula bilərmə?

Cavab: İslam hökuməti o demək deyil ki, cəmiyyətin bütün fərdləri ədalətli olsun. Başçıları İslam qanunlarını əsas götürən bir hökumət İslam hökumətidir. Səfər o zaman yaxşı hesab olunur ki, sürücü mahir, maşın isə saz olsun. Səfərin necəliyində müsafirlərin vəziyyəti əsas götürülmür. “Bəqərə” surəsinin 102-ci ayəsində oxuyuruq: **“Yəhudilər Süleymanın hakimiyyətinə dair şeytanların oxuduqlarına uydular.”**

Bundan əlavə ədalət eyni münasibət demək deyil. Ədalətli həkim hər xəstəyə onun xəstəliyinə uyğun dərman yazır, ədalətli müəllim hər şagirdə onun biliyinə uyğun qiymət verir. Əgər bütün xəstələrə eyni dərman, bütün şagirdlərə eyni qiymət verilsəydi, bu ədalətsizlik olardı. Gözlə qulaq, dağla dəniz eyni deyil. Fərq yalnız ədalətsizlikdən doğmur. Bə`zən ədalət özü fərq qoyulmasını tələb edir.

Zülmədən doğmuş ixtilaf və bərabərsizliklərlə mübarizə aparmaq lazımdır. Təcavüzkarların zülm ilə topladıqları kapital onları gözündən tökülməlidir.

Amma görülən işə, istə`dada, ixtisasa, məs`uliyətə fərq qoyulmazsa cəmiyyətdə inkişaf dayanar, insanlarda təkamül həvəsi sönükər.

Sual 36: Kafirlərə və günahkarlara necə yanaşmaq lazımdır?

Cavab: Hədisdə buyrulur ki, özünü başqalarından üstün bilən şəxs təkəbbür əhlidir.¹ İnsanların aqibətini

¹ “Мүстəкбир”; “Биһар”, ч. 70, с. 226.

bilmədiyimiz üçün onlar haqqında tələsik mühakimə yürüdə bilmərik. Bə`zən günahkar sonda mö`min, mö`min isə sonda günahkar olur.

İmam Sadiq (ə) buyurur: “Bir ömür səhv yolda olmuş səhrbazlar Musanın mö`cüzəsini görüb, Fir`onun hədələrinə baxmayaraq iman gətirdilər. Şeytan isə altı min il ibadətdən sonra yolunu azdı. Ona görə də doğru yolda olanlar arxayınlaşaraq başqalarını qınamamalıdırlar.

Sual 37: “Smeye sədr” nədir?

Cavab: Bu ifadə böyük ruha malik olmaq mə`nası daşıyır. Gövdəli ağaclar güclü küləklərə sinə gəlmiş halda, bu küləklər zərif fidanları kökündən qoparır.

Həzrət Əli (ə) buyurur: “Hər bir məs`uliyətin qəbulu üçün böyük ruh əsas şərtidir.”¹

Həzrət Musa (ə) peyğəmbərlik məqamına çatdıqdan sonra Allahdan bu ne`məti istəyir.<sup>2</sup> Amma Allah Musa istəməmişdən qabaq bu ne`məti ona əta etmişdi: **“Məğr biz sənə köksünü açıb genişlətmədikmi?!”**³

Sual 38: İslamda keyfiyyət, yoxsa kəmiyyət əsas götürülür?

Cavab: İslamda bə`zən kəmiyyətə, bə`zən də keyfiyyətə əhəmiyyət verilir. Məsələn, camaat namazında adamların sayı nə qədər çox olarsa, savab da bir o qədər çox olar. Amma sədəqənin miqdarı yox, sədəqə verənin səmimiyyəti (ixlas) əsas götürülür. Əhli-beytin yetimlərə,

¹ “Нəһчүл-бəларə”, h. 176.

² “Та-һа”, 27.

³ “Иншираһ”, 1.

miskinlərə və əsirlərə verdiyi sədəqələr miqdarına görə yox, onu verənlərin xalisliyinə görə yada salınır.

Bə`zi məqamlarda həm keyfiyyət, həm də kəmiyyət əsas sayılır. Məsələn, Qur`an həm çox zikr etməyi, həm də müt`i olmağı tapşırır.¹

Sual 39: İslami cəmiyyət quruculuğunda cihadın rolu nədir?

Cavab: Belin ağız hissəsi daim iti və ağ yuxarı hissəsi isə qalın və qara olur. Cihad edən millət də öz gənclərini əldən verməsinə baxmayaraq daim üzüağdır. Amma zülmə boyun əyən xalqlar zahirən asayıbdə olsalar da, say çoxluğuna baxmayaraq üzüqaradırlar.

Sual 40: Mükafat və əzab verilərkən şəxsiyyət nəzərə alınacaqmı?

Cavab: Qur`an peyğəmbərlərin xanımlarına buyurur: **“Sizdən hansı biriniz açıq-aşkar çirkin iş görsə, onun əzabı ikiqat olar; Hər kim Allaha və rəsuluna itaət edib yaxşı işlər görsə, onun mükafatını ikiqat verərik.”**²

Uca zirvəli dağların uçurumları da dərin olur. Hədəsdə oxuyuruq: “Alimin bir günahı bağışlanana qədər cahilin yetmiş günahı bağışlanar.”³

Nə qədər yuxarı dırmansa insan,
Daha çox əzilər yıxılar zaman.

Sual 41: İslam cəmiyyətində rəhbərin rolu nədir?

Cavab: Hər bir hərəkət bir neçə ünsürdən ibarətdir: başlanğıc, yol, vasitə, bələdçi və məqsəd. Bu beş ünsür arasında bələdçi daha mühüm rol oynayır. Əgər bələdçi və ya rəhbər alim və pəhrizkar olarsa, yolçular yolunu azmaz.

Layiqli rəhbərə xalq itaət etsə, bütün çətinliklər həll olar. İynə iti, sap möhkəm bağlı olarsa, istənilən bir parçanı tikmək olar. Sap iynədən çıxdıqda isə ən nazik parçanı belə tikmək mümkünsüzdür. Sapsız iynə gecə-gündüz işləsə belə, faydasız olar. Mahir sürücü nasaz maşını tə`mir edib yoluna davam etdiyi kimi, peyğəmbərlər də ən çətin ictimai şəraitlərdə öz ümmətlərini tərbiyələndirə bilmişlər. Ləyaqətsiz rəhbər isə naşı sürücü kimi ən qiymətli avtomobili hərəkətə gətirə bilmədiyi tək, öz xalqını işığa çıxara bilmir.

Sual 42: Haqq yolda ünvanımıza səslənən təhqirlər və danlaqlara nə cavab verək?

Cavab: Bir şəxs icarəyə dəvə götürüb Qahirədən Əbbasiyyəyə gedirdi. Dəvənin cilovunu tutmuş dəvə sahibi müsafirin tənhalığından istifadə edib onu məsxərəyə qoymuşdu. Qarşılarına çıxan bir şəxs üzünü müsafirə tutub dedi: “Eşitmirsənmi sənə nələr deyilir? Nə üçün dinmirsən?” Müsafir dedi: “Əgər bu şəxs məni Əbbasiyyəyə çatdırsa, danışdığı sözlərin heç bir əhəmiyyəti yoxdur.”

“Mütəffifin” surəsində oxuyuruq ki, günahkarlar mö`minlərə daim gülür, yanlarından keçərkən naz-qəmzə edir, dalda da onları məsxərəyə qoyur, üz-üzə gəldikdə onları azğın adlandırırdılar. Amma

¹ “Əhzaб”, 41; “Му`минун”, 2.

² “Əhzaб”, 30-31.

³ “Кафи”, ч. 1, с. 59.

mö`minlər əzmlə öz yollarına davam edirdilər. Qur`anda və`d olunur ki, mö`minlər kafirlərə gülər.¹

Sual 43: Abır-həyanı qorumaq üçün yağış namazından imtina etmək olarmı? (Axı bu namazdan sonra yağış yağmasa, şəxsiyyətə nöqsan gələ bilər...)

Cavab: Yarış meydanına çıxan idmançı məğlub da ola bilər. Bununla belə, o, qələbə ümidini itirmir. Napoleon on dörd hərbi əməliyyatda məğlub olduqdan sonra qələbəyə yol tapır.

Rəvayətlərə əsasən, quraqlıq zamanı yağış namazı qılmaq lazımdır. Yağışın yağıb-yağmayacağı Allahdan asılıdır. Amma biz öz vəzifəmizə əməl etməliyik.

Sual 44: Dini mərasimdə iştirak edən insanın dindarlığı mə`lum olur. Bu iştirak riya, özünü nümayiş deyilmi?

Cavab: Əvvəla, özünü nümayiş bə`zən haram olmur. Məsələn, bir-biri üçün bəzənən ər və arvad üçün bu iş ibadət sayılır. Camaat namazı haqqında İslamın verdiyi göstərişlərdə də məqsəd dinin əzəmətinin nümayişidir. İmam Hüseyn (ə) əzadarlığı zamanı yürüşlər də nümayiş xarakterli ibadətdir.

Eləcə də, tanınmış şəxslərin, məs`ulların dini mərasimlərdə iştirakı başqaları üçün bir növ təbliğdir və belə bir təbliğ ibadətdir.

Özünü nümayiş o zaman haramdır ki, bu işdə eqoizm amil olsun. Demək, özünü yaxşı qələmə vermək üçün özünü nümayiş ibadətdir.

Sual 45: Acı hadisələrlə qarşılaşarkən nə etməli?

Cavab: Süfrədə həm turşu və istiot, həm də konfet və mürəbbə ola bilər. Uşaqlar adətən şirin şeylərə üstünlük verirlər. Hansı ki, turş və acı şeylərin də faydası var. Bəs acı hadisələrin faydası nədir? Acı hadisələr diqqəti Allaha yönəldir, istə`dadı çiçəkləndirir, günahlar üçün cəza olur, ilahi ne`mətləri nəzərə çarpdırır.

Hadisələrə münasibətdə insanlar üç qrupa bölünür: kimi uşaq tək narahat olur, kimi gənclər kimi səbr edir, kimi də yaşlılar kimi ləzzət alır. Qur`ana əsasən, çətinliklərlə üzləşən vaxt kimi hay-haray salır, kimi səbr edir, kimisi də razı qalır.¹

Bir qrup şəxs İslam peyğəmbərinin hüzuruna gəlib, cihadə getmək istədiklərini bildirdilər. Həzrət (s) onlara minik və qılınc olmadığını bildirdikdə çox narahat olub ağladılar da. Çətin hadisələrdən tədbir, səbr, ilahi yardım vasitəsi ilə qurtulmaq olar. Baxın, limon kimi turş meyvədən limonad kimi şərbət düzəldilir!

Bəli, mahir aşpaz hətta portoğal qabığından mürəbbə hazırlayır. Dünyada, demək olar ki, bütün tullantılar təkrar e`mala qaydır.

Həzrət Zeynəb (ə) hətta öz əsirliyindən istifadə edərək zalımların səltənətini titrətdi. Yezid, imam Səccadın nitqi eşidilməsin deyər, azanın ucadan deyilməsini tapşırırdı. İmam isə həmin azanın cümlələrini elə təfsir etdi ki, eşidənlər təlatümə gəldi. Azanın “şəhadət verirəm ki, Məhəmməd Allahın rəsuludur” cümləsindən sonra buyurdu: “Ey Yezid! Bu Məhəmməd sənənin babandır yoxsa mənim?! Bu əsirlər onun övladları deyilmi?!”

¹ “Мүтәффифин”, 29-34.

¹ “Мәрич”, 20; “Бәгәрә”, 154, 15; “Әһзаб”, 23.

İmam Kazim (ə) zindana salındığı vaxt “nə yaxşı ibadət yeridir”-buyurdu. Bir çox alimlər öz dəyərli kitablarını məhz sürgünlərdə və zindanlarda yazmışlar.

Sual 46: İslam dini küfr ölkələri ilə əlaqələrə necə baxır?

Cavab: İslam fitrət dinidir. İnsan isə fitrətən azadlığa meyllidir. Müsəlmanların azadlığına xələl gətirməyən əlaqələr İslamda mümkün sayılır. Ana paltarını bulaşdıran uşaqdan qaşığı alıb özü yedirtmək istəyəndə uşaq e'tiraz edir. O, hər vəchlə müstəqil olmağa can atır.

İslamın ilk on ilində müsəlmanlar ibadət zamanı üzlerini Beytül-müqəddəsə tuturdular. Mədinəyə hicrətdən sonra yəhudilərin “hanı sizin öz qibləiniz” kinayələri ilə qarşılaşan peyğəmbər isə vəhy intizarında idi. Nəhayət, vəhy nazil oldu və Allah müsəlmanlara Məscidül-həramı (Kə'bə) qiblə tə'yin etdi.¹

Müsəlmanların hər hansı bir işdə özünü kafirlərə oxşatması da haramdır. Özünü kafirlərə oxşadanlar əslində müsəlmanlığı alçaldırlar.

Sual 47: Daimi dünya çətinliklərinin səbəbi nədir?

Cavab: Qab-qacaq mağazasının vitrini önündən keçən bir şəxs ağzıaşağı düzülmiş stəkanları görüb, mağazaya daxil olur və satıcıya deyir: “Nə üçün bu stəkanların ağzı bağlı, altı isə deşikdir?” Satıcı stəkanı götürüb, çevirir və bu şəxsə deyir: “Görürsünüzmü? Hər iki problem həll oldu.”

---

¹ “Bəgəpə”, 157.

Bəli, bə'zi problemləri yaradan bizim yanlış təsəvvürümüz olur. Dünyanın imtahan olması barədə bir bu qədər danışılsa da çoxları elə başa düşür ki, dünya ləzzət üçündür. Sanki bir şəxs kitabxanaya girib duş axtarır. İnsan anlamalıdır ki, dünya sanatoriya yox, təkamül meydanıdır. Çətinlik olmayan yerdə isə təkamüldən söhbət belə gedə bilməz.

Qur'an buyurur: “Çətinliklər və təzyiqlər insana dəqqət üçündür.” Bəli, ud ağacını yandırmadan onun ətrini duymaq olmaz. Avtomobilin təkəri təzyiqlə tənzimləndiyi kimi, acı hadisələr də insanı tənzimləyir, onun qəflət və təkəbbürünü aradan qaldırır, kəşf və ixtiralara səbəb olur.

Sual 48: Əməl olunmayan imanın dəyəri varmı?

Cavab: Qur'anda iman daim saleh əməllə yanışı xatırladılır. İmanla əməl iynə ilə sapın oxşarıdır. Sapsız iynə bir iş görə bilmədiyi kimi, əməlsiz iman da tə'sirsizdir. Qur'an buyurur: **“Allahı sevirsinizsə, peyğəmbərə itaət edin.”**¹

Çoxları özlərini imanlı hesab etsələr də saleh əməldən uzaqdırlar. “Allahı sevirik” deyirlər, amma onunla söhbətdən qaçır, namaz qılmırlar. “Əlini sevirik” deyirlər, amma özlərin ona oxşatmırlar. “Əsrin imamını gözləyirik” deyirlər, amma heç bir hazırlıq görmürlər. Aşılıq iddiasında olanın mə'suqu razı salması bu insanların sədaqətini şübhə altına alır. Nəql edirlər ki, qədim qul bazarlarından birində bir qula çox böyük qiymət qoyulmuşdu. Səbəbi bu idi ki, bu qul susamış adamı tanıyırdı. Bir tacir qulun bu xüsusiyyəti

---

¹ “Али-Имран”, 31.

ilə maraqlanıb, onu alır. Bir qonaqlıq düzəldib, süfrəyə sudan başqa hər şey qoyur. Qonaqlar növbənöv xörəklərdən yeyib su istəyirlər. Kim ağzını açıb su istəyirsə, qul onun susuz olmadığını iddia edir. Nəhayət, qonaqlardan biri ayağa qalxıb su ardınca gedir. Qul gülümsəyib, “bəli, bu adam susuzdur” deyir.

Doğrudan da iddiasına sadıq olan insan yerində oturmur. İmana uyğun əməl etməyən şəxsi mö`min saymaq səhvdir.

Sual 49: Həyatımızda Əhli-beyt sevgisinin nə rolu var?

Cavab: İdeal axtarışı, hər hansı qəhrəmana pərəstiş insanın fitri xüsusiyyətidir. Ləyaqətli ideal insanın tərbiyəsi üçün çox tə`sirlidir. Kamil ideal insanı daha çox cəzb edir. Əhli-beyt sevgisi ən üstün ideal seçimidir. Belə bir ideal seçən insan özünü peyğəmbər davamçılarna oxşatmağa çalışır. İnsanı hərəkətə gətirməyən sevgi isə həqiqi sevgi deyil. Bir körpə atasından qoğal istəsə və atası ona işdən qayıdarkən qoğal alacağını söz versə, uşaq gözünü yola dikib atasını gözləyir. Axşam ata mənzilə daxil olan kimi körpə “qoğal almısanmı” soruşur. Əgər ata desə ki, “qoğal almamışam, amma səni çox sevirəm”, uşaq bu sevgiyə inanarmı?!

Sual 50: Həqiqəti demək vacibdirmi?

Cavab: Həqiqəti gizlətmək haramdır. Amma həqiqəti deməyin də şərtləri var. Münasib şərait olmadan deyilən həqiqət fəsad yaradır.

Şəkər tozu şirindir. Amma onu birbaşa uşağın ağzına töksək, uşaq boğular. Şəkər suda həll edilib uşağa tədricən verilməlidir.

Əksər insanlar həqiqəti birbaşa qəbul etmək iqtidarında deyillər. Hamamda başına vedrə ilə su tökən adamın başına küçədə bir stəkan su töksəniz, sözsüz ki, cırnayar.

Müsəlmanların alimlərə hörməti, xüms və zəkat ödəməsi onların bu dəyərlərə dərin inamına əsaslanır. Əziyyətli yollar keçib mə`sumların ziyarətinə gedənlər küçədə rastlaşdıqları hər adama salam verməyi zəruri hesab etmirlər. Çünki hər hansı bir münasibət üçün tanışlıq və münasib şəraitə ehtiyac var.

Sual 51: Həzrət Mehdimin (ə) min illik bir ömürdən sonra qırx yaşında zuhur edəcəyinə necə inanaq?

Cavab: Adətən, kirpiklərimiz on illər boyu dəyişməz qalır. Hansı ki, insanın saçı və saqqalı daim inkişafdadır. Həm kirpiyin, həm də saçın tükləri eyni bir orqanizmdən qidalanır. Amma Allahın iradəsi ilə bu tüklərdən biri sabitdir, o biri isə dəyişkən.

İnsan ömrünün məhdudluğunu sübuta yetirəcək heç bir dəlilimiz yoxdur. İşıq məhdud olmadığı kimi, ömür yolu da sərhədsizdir. Qur`anda Nuhun min ilə yaxın yaşadığı, Əshabi-Kəhfin üç yüz il yatdığı bildirilir.

Sual 52: Qur`an nəzərincə, rəhbərlə xalqın əlaqəsi necə olmalıdır?

Cavab: İki növ itaət: insan bə`zən qorxu və tamahdan, bə`zən isə iman və məhəbbətdən itaət edir. Məsələn, insanları Fir`on qarşısında müt`i edən qorxu idi.¹ Amma

---

¹ “Зырыф”, 54.

İslam peyğəmbərinə itaətin arxasında iman və məhəbbət dururdu.¹

İslamda xalqla rəhbər arasındakı əlaqə “vilayət” kimi təbii olur. “Vilayət” dedikdə sevərək bir şəxsin ardınca getmək nəzərdə tutulur.² Vilayətə tabe olan şəxs özünü başqalarından üstün tutmur.³ Həzrət Əli (ə) buyurur: “Döyüslərdə Peyğəmbər (s) düşməyə bizdən daha yaxın olardı.” Həzrət Peyğəmbər (s) xalqa salam göndərmək üçün məmur edilmişdir.⁴ Eləcə də, Peyğəmbərə salam göndərmək xalqa əmr olunmuşdur.⁵ Demək, rəhbərlə xalq arasındakı əlaqə qorxuya yox, eşq və məhəbbətə əsaslanır.

Sual 53: Xüms və zəkatla dövlət vergiləri arasında nə əlaqə var?

Cavab: Vergi vətəndaşların dövlətə xidmət müqabilində ödədikləri puldur. Dövlət küçə və prospektləri asfaltlayır, asayışı təmin edir, pulsuz tibbi xidmət göstərir, təhsil müəssisələri açır. Demək, vergi gündəlik ehtiyaclarımıza xərclədiyimiz pullardan fərqlənir. Xüms və zəkat isə yalnız məhrum təbəqənin problemlərinin həllinə sərf olunur.

Sual 54: Nə üçün bəzi insanlar möcüzə görsələr də, iman gətirmirlər?

---

¹ “Али-Имран”, 159.

² “Сад”, 86.

³ “Кəһф”, 110.

⁴ “Төвбə”, 103.

⁵ “Төвбə”, 56.

Cavab: Peyğəmbərlərin inkar olunmalarının bir neçə səbəbi vardır: babalara təqlid, şəxsi mənafehin qorunması, eqoistlik, yersiz təəssüb.

Ulduzlu gecədə elektrik lampası altında oturan insan göydəki ulduzları görə bilmir. Eləcə də, özünə vurğun insan başqalarının üstünlüklərini qiymətləndirə bilmir.

Bir atlı nə qədər cəhd etdisə, at qarşısındakı arxdan keçmədi. Bunu müşahidə edən arif atlıya məsləhət gördü ki, arxın suyunu bulandırın. Atlı belə də etdi. At heç bir məcburiyyətsiz sudan keçdi. Atlı bu işin hikmətini anlamayıb, arifdən səbəbini soruşdu. Arif dedi: “ At saf suda öz əksini görür və öz əksini tapdamaq istəmir!”

Bəli, insan da belədir o, öz mənliliyini, məqamını, mənafeyini, tayfasını, millətini, partiyasını tapdaya bilmir. Elə buna görə də haqqında danışılan at kimi hərəkət edə bilmir.

Sual 55: Peyğəmbərlər və imamlar günahsız (məsum) olduqları halda nə üçün tövbə edib ağlayırdılar?

Cavab: Böyük bir salonu qismən işıqlandırsaq yalnız böyük əşyaları görə bilərik. Amma bu salon tam işıqlandırılarsa ən kiçik əşyaları da görmək olar.

Adi insanların iman nuru zəif olduğundan onlar yalnız böyük günahları görə bilir. Peyğəmbər və imamların iman nuru isə o qədər güclüdür ki, səmərəsiz ötüşən bir an onları çox narahat edir.

Ayağı ağrıyan adam üçün ayağını uzatmaq nə haramdır, nə də məkr. Bununla belə o, ayağını uzadarkən ətrafdakılardan üzr istəyir. Demək, insan halal bir işdən də xəcalət çəkə bilər. Televiziya da son

xəbərləri oxuyan diktör asqırdıqda tamaşaçılardan üzr istəyir. Əslində isə asqırmaq günah deyil.

Allahın övliyaları Onun əzəmətini dərk etdiklərindən ən dəyərli ibadətində də bu əzəmət qarşısında yetərsiz olduğunu anlayırlar.

Sual 56: Fərqli mübarizə metodlarından istifadə edən məsum imamların arasında məqsəd fərqi varmı?

Cavab: Bütün imamların məqsədi tövhiddir və bu məsələdə şübhəyə yer yoxdur. Amma hər bir imamın hərəkəti mövcud şəraitə görə fərqlənmişdir. Qayçının iki ağzı bir-birinə zidd hərəkət etsə də əslində eyni bir işi görür. Komanda oyunlarında hər oyunçu öz mövqeyinə uyğun hərəkət etsə də, ümumi məqsəd komandanın qələbəsidir.

Bəli, bütün imamların məqsədi insanların təkamülüdür. Amma bu məqsədə çatmaq üçün bəzən vuruşmaq, bəzən elmlə məşğul olmaq, bəzən hicrət etmək, bəzən də susmaq lazım gəlir.

Sual 57: Necə olur ki, bəzi günahlar bütün savabları puça çıxarır?

Cavab: Əgər bir şəxs müəyyən müəssisədə iyirmi il xeyir işlə məşğul olduqdan sonra müəssisə müdirinin övladını qətlə yetirərsə, gördüyü işlər puça çıxar. Bir top mərmisi dəydiyi binanı uçurub, yüzlərlə insanın zəhmətini bir anda bada verir. Bir söyüş illərin dostluğuna son qoyur. Bir qaşığı zəhər bütün sağlamlığı məhv edir. Sükan arxasında bir an yuxu avtomobili uçuruma yuvarladır. Bir dəfə bıçağın gözə toxunması onu illər uzununu kor edir.

Bəli, bir qılgımcı böyük meşəni külə döndərdiyi tək, bəzi günahlar da bütün savabları məhv edir.¹ Amma elə yaxşı əməllər də var ki, insanın bütün keçmiş pis əməllərini yuyub aparır.²

Bir fəhlə müəssisədə illər uzununu səmərəsiz işlədiyi halda, müəssisə rəhbərinin övladını ölümdən qurtarmaqla hörmət qazana bilər. Qur'an buyurur: **“Namaz bütün pislilikləri və çirkinlikləri aradan qaldıran yaxşı əməldir.”**³

Sual 58: İnsan hansı yolla qəlbini ilahi məhəbbətlə işıqlandıra bilər?

Cavab: Hər bir məhəbbət insana verilən ne'mət və ona göstərilən xidmətə diqqətdən asılıdır. İnsan Allahın ne'mətlərini düşündükcə Ona sevgisi artır.

Külək, yağış, günəş, dağlar, çəmənlər, qidalar, ailə, övlad, əql, elm, dil, göz, qulaq, gecə, gündüz, ayıqlıq, yuxu, azadlıq, seçim imkanı, yaxşılığa meyl, pisliliyə nifrət insan ömrünü iflic vəziyyətdən çıxaran ümumi ne'mətlərdir. Bilirsinizmi iki-üç gün susuz, yuxusuz, ac qalan insan nə vəziyyətə düşür?!

Hər bir fərdə əta olunmuş özünəməxsus iste'dadlar Allahın xüsusi ne'mətlərindəndir. İnsan öz varlığını diqqətlə nəzərdən keçirsə, kimsədə olmayan xüsusiyyətlərlə rastlaşar.

Bəli, ne'mətləri düşünmək insanın qəlbini ilahi eşqlə doldurur, onu Allah qarşısında səcdəyə vadar edir.

¹ “Bəgəpə”, 217.

² “Тәғабун”, 9.

³ “Һүд”, 114.

Bütün bunları nəzərə alaraq Qur'an ilahi ne'mətlər barədə düşünməyi tapşırır.¹

Sual 59: Həyat çətinliklərinin fəlsəfəsi nədir?

Cavab: Çətinliklər iki qisimdər: Özümüzdən asılı olan çətinliklər və bizdən asılı olmayan çətinliklər.

Bir çox çətinliklər insanın diqqətsizliyindən yaranır. Əgər bir şəxs öz iqtisadiyyatını düzgün tənzimləməyib iflasa uğrayırsa, özü müqəssirdir.

Körpəni nəzarətsiz buraxdığımız üçün o, suda batırsa özümüzdə günahkarıq.

Sağlamlığına biganə qalıb xəstələnən, yol hərəkəti qanunlarını pozub qəzaya uğrayan, özünü intizamlı apara bilmədiyi üçün təhqir olunan insanların hər biri özü təqsirkardır.

Bizdən asılı olmayan çətinliklərin bir sıra səbəbləri vardır:

Çətinliklər insanı inkişaf etdirir. Elmi kəşflər və ixtiralar çətinliklərlə üzbəüz dayandıqda baş tutur.

Bir çox günahların kəffarəsi məhz acı hadisələrdir. Bu acı hadisələr insan ruhunu möhkəmləndirir.

İslam peyğəmbəri (s) buyurmuşdur: "Xəstəlik, kasıblıq və ölüm olmasaydı, insanın qüruru sınımaz, o heç zaman baş əyməzdi."²

Başına hadisə gəlmiş insanın kamalı artır, hadisə ötüb keçdikdən sonra o, başqalarının çətinliklərini daha asan anlayır və onlara kömək əlini uzadır.

Sual 60: Nə üçün bütün ömrünü elmə sərf etmiş bə'zi alimlər Allaha iman gətirmir?

Cavab: Allaha iman insanın elmindən yox, iradəsindən asılıdır. Nərdivan ustası düzəltdiyi nərdivanlara çıxmırsa, bu o demək deyil ki, nərdivan dırmaşmaq üçün deyil. İynə haqqında deyilən "hamını bəzər, özü lüt gəzər" tapmacası belə alimlərə çox uyğun gəlir. Bə'ziləri güzgü satılan dükanda işləsə də, özünə baxıb, yaxalığını düzəltmək barədə düşünmür. Amma güzgünü alanlar dərhal güzgüyə baxıb, özlərini səliqəyə salırlar. Bir çox alimlər təbiət hadisələrini öyrənsələr də, bu hadisələri tənzimləyən qüvvə ilə maraqlanmırlar. Kimi yerə düşmüş pulu götürüb sahibini axtarır, kimi də sakitcə cibinə qoyub yoluna davam edir.

Sual 61: Nə üçün insanlar fərqli yaradılıb?

Cavab: Əlinə qələm götürmüş yazıçı əgər bütün səhifələrdə hərfləri eyni ardıcılıqla düzsə, onun yazdığına heç kim kitab deməz, onunla maraqlanmaz. Əgər sözlər, cümlələr, səhifələr bir-birindən fərqlənsə bunu zülm adlandırmaq olmaz. "T" hərfi deyə bilməz ki, nə üçün mən ayaq üstə qalmışam, amma "ş" oturub!

Qab-qacaq sexində müxtəlif ölçülü qablar hazırlansa da, kimsə sex rəisini bu fərqlə görə ittiham etmir. Çünki, hər ölçüdə olan boşqabın öz tə'yinatı var.

İnsanların fərqli yaradılması zülm yox hikmətdir. Hər bir insan ona verilmiş imkanlar həddində cavabdehdir. Ömür boyu korları məsxərəyə qoyub, özü naməhrəmə baxmaqdan çəkinməyən insan qiyamət əzabı ilə qarşılaşacağı vaxt –"kaş kor olaydım" deyə təəssüf edəcək.

¹ "Ə'raf", 69.

² "Bihar", c. 6, s. 118.

Sual 62: İnsanın əməl naməsi nə vaxt bağlanır?

Cavab: Toy salonunda işıqları söndürüb qaçan adamı ədalətlə cəzalandırmaq üçün işığın sönməsi nəticəsində baş verən bütün hadisələr nəzərə alınmalıdır. Bəli, qaranlıq səbəbindən qab-qacağın sınmasında, adamların pilləkəndən yıxılmasında, uşaqların qorxmasında, bir sözlə, tədbirin pozulmasında həmin şəxs təqsirkardır. Qur`an buyurur ki, həm əməllər, həm də onların nəticələri yazılır.¹ Hədəsdə deyilir ki, yaxşı bir işin bünövrəsini qoyan adama sonralar da bu işi görənlərin savabı verilir. Eləcə də, insanlar üçün pis bir yol düşünən adam o yolu gedən bütün adamların günahına şərikdir.²

Bir şəxs kiməsə siqaret çəkməyi öyrədirsə, ikinci şəxs üçüncüyə, üçüncü dördüncüyə bu pis vərdişi ötürürsə, birinci şəxs bütün sonrakıların günahına şərikdir.

Hədəsdə oxuyuruq ki, valideyn övladın, yaxşı işlərinə ibtidai sinif müəllimi şagirdin sonrakı dövrlərdə müvəffəqiyyətlərinə şərik olur.

Sual 63: Nə üçün Qur`anda başqalarının qeybətini etmək qardaş meyitinin ətini yeməyə bənzədilir?

Cavab: “Hucurat” surəsinin 12-ci ayəsindəki bu bənzətmənin müxtəlif səbəbləri var:

1. Ölü özünü müdafiə edə bilmədiyini kimi, qeybətə olunan şəxs də söhbətdə iştirak etmədiyindən özünü müdafiə edə bilmir.

2. Ölüyə vurulan yara sağalmadığı kimi, qeybətə olunan şəxsin itirilmiş hörmətini qaytarmaq da mümkünsüzdür. İnsana vurulan maddi ziyanı ödəmək olur, amma açılmış eybi yenidən örtmək qeyri-mümkündür. İstər ciddi, istərsə zarafata edilən qeybət günahdır.

3. Bədəndəki ət tədricən artdığı kimi, insanın hörməti də zərrə-zərrə artır. Hər hansı bir insanın bu sayaq çətinliklə qazandığı hörməti onun qeybətini etməklə bada vermək necə də böyük cinayətdir!

Sual 64: Tövbə nədir?

Cavab: Yolu səhv salmış sürücü əvvəlcə geri qayıtmalı, sonra yoluna davam etməlidir. Amma səhv yolu davam edərək yalnız dildə “səhv etmişəm” desə heç vaxt mənzilə çata bilməz.

Tövbə səhv yoldan qayıtmaqdır. Getdiyi səhv yolu geri qayıdanı Allah sevir və onun tövbəsini qəbul edir.¹

Tövbəkar yediyi haqları sahibinə qaytarmalıdır. Oğurlanmış məbləğ qaytarılmazsa və ya həmin şəxsdən halallıq alınmazsa, tövbənin qəbul olması qeyri-mümkündür. Qəsb etdiyi məbləği qaytarmağa utanan şəxs bu işi özünü tanıtmadan da görə bilər. Hansı yolla olur olsun, həmin məbləğ sahibinə çatdırılmalıdır.

Tövbəkar incitdiyi adamdan üzr istəməli, qılmadığı namazların qəzasını qılmalı, gizlətdiyi həqiqəti açıqlamalı, səhvlərini islah etməlidir. Qur`anda “tövbə və “islah” kəlmələri, adətən yanaşı işlənir.²

¹ “Ясин”, 32.

² “Кəһнзүл-Үммал”, h. 430. 79.

¹ “Бəгəрə”, 222; “Тəвбə”, 104.

² “Бəгəрə”, 160.

Tövbə yubandırılmamalıdır. Çünki üst-üstə yığılmış günahları yumaq çətin olur. Paltarın üzərinə qonmuş tozu təmizləmək asandırsa, qat kəsmiş palçığı təmizləmək çətindir.

Sual 65: İnsanları yaxşılığa necə də`vət edək?

Cavab: İnsanları həqiqətə müxtəlif yollarla çağırmaq olar:

1. Bir çox ayələrdə buyurulduğu kimi, əsas də`vət yollarından biri sözlə (dillə) də`vətdir.

2. Əməli də`vət. Qur`an “libasını təmizlə” buyurur.¹ Yə`ni insan əvvəlcə özünü təmizləməlidir.

3. Birbaşa də`vət. Qur`an “xoş danışın, namaz qılın, zəkat verin”, deyə əmr edir.² İnsanları birbaşa da haqqa çağırmaq olar.

4. Dolayı də`vət. İnsanlara Qur`andan əhvalatlar danışmaqla onlara doğru yolu göstərmək olar. Məsələn, qardaşlarının, oyun bəhanəsi ilə Yusifi aldadıb quyuya atdıqlarından xəbərdar olan həmsöhbətiniz başa düşər ki, düşmənlər insanı idman pərdəsi altında yolundan azdıra bilər.

5. Ümumi də`vət. Allah öz peyğəmbərinə bütün xalqı də`vət etməyi buyurmuşdur.

6. Xüsusi də`vət. Peyğəmbərlər öz ailələrini doğru yola də`vət edirdilər.³

7. Qohumları də`vət.⁴

8. Həmvətənləri də`vət.⁵

---

¹ “Мүддәссир”, 4.

² “Бәгәрә”, 83.

³ “Мәрјәм”, 55; “Әһзәб”, 59.

⁴ “Шүәра”, 214.

⁵ “Әһ`әм”, 92.

9. Bəşəriyyəti də`vət.¹

Bəli, mərcan gəzən üzgüçü, ova çıxmış balıqçı dənizin bir nöqtəsində durub qalmamalı, böyük qazanc istəyində olan tacir dükanda çeşidləri artırmalıdır.

Sual 66: Nə üçün irsdən kişinin payı qadından ikiqat çoxdur?

Cavab: Günəmuzd işləyən fəhlənin maaşı rəsmi işçinin maaşından çox olur. Bu o demək deyil ki, fəhlə işçidən daha şəxsiyyətlidir. Sadəcə günəmuzd fəhlədən fərqli olaraq rəsmi işçi mə`zuniyyətə çıxır, təqaüd alır, idarənin verdiyi başqa hüquqlardan istifadə edir.

İslamda qadının irs payı az olsa da, ailənin bütün xərcləri kişinin boynundadır. Qadın bütün xərcini ərddən alır, irs payını və mehriyyəsini yalnız özünə sərf edir.

Sual 67: Qadın nə üçün hakim (qazı) ola bilməz?

Cavab: Allah qadını övlad tərbiyəsi üçün yaratdığından onun qəlbində xüsusi bir mərhəmət, mehribanlıq, canıyananlıq qoymuşdur. Bu mərhəmət və sevgi ədalətli mühakimə üçün problem yaradır. Hakim elə cinayətkarlarla görüşür ki, bu cinayətkarlar öz yalanları ilə insanı ovsunlayırlar. Prinsipiallığı olmayan hakim saxta göz yaşlarına aldanır, qəti qərar çıxarmaqda çətinlik çəkir.

Əslində hakimlik çox ağır məs`uliyyət tələb etdiyindən kişi üçün imtiyaz sayılmamalıdır. Qadın zərif məxluq olduğundan belə bir məs`uliyyətdən azad edilmişdir.

---

¹ “Ә`paф”, 158.

Sual 68: Nə üçün qadının diyəsi (qanbaha) kişidən iki dəfə azdır?

Cavab: Diyə insanın qiyməti yox, dəymiş zərərin əvəzidir. Bir şəxs kişini öldürürsə, bütöv bir ailənin maddi təminatı üçün problem yaradır. Ona görə də kişinin qanbahası daha çoxdur.

Əgər diyə şəxsiyyətdən asılı olsaydı, onda alimi öldürənlər daha böyük qanbahası ödəməli olardılar. Hansı ki, bütün kişilərin diyəsi eynidir.

İslam hüququ nöqtəyi-nəzərindən həzrət Əlinin ibn Mülcəmlə heç bir fərqi yoxdur. Ona görə də həzrət Əli (ə) öz qatili haqqında belə buyurdu: “O mənə bir zərbə vurdu, siz də ona bir zərbə vurun”.¹ Əgər diyə şəxsiyyətdən asılı olsaydı, dünyanın var-dövləti həzrət Əlinin (ə) diyəsini ödəməzdi.

Sual 69: Nə üçün bəzilərinin aqibəti çox pis olur?

Cavab: Məsələn, siqaret çəkmək kimi zahirən kiçik eyiblər bəzən o qədər üst-üstə yığılır ki, ürəyin fəaliyyəti dayanır.

Qur`anda buyurulur ki, daim xırda-xırda pis iş görənlər, nəhayət bir gün Allahı inkar edir və əzaba düçar olurlar.²

Sual 70: İnsanın ölümü Allahın, yoxsa Əzrailin əlindədir?

Cavab: Allah Qur`anda bəzən bir işi həm özünə, həm də bir başqasına aid edir. Bəzən insanların canının öz

tərəfindən, bəzən isə Əzrail tərəfindən alındığını bildirir.¹ Elə ayələr də var ki, insanın canının mələklər tərəfindən alındığı bəyan olunur.² Əslində hər üç tə`bir məqbuldur. “Açar qapını açdı”, “əlim qapını açdı; özüm qapını açdım” tə`birləri arasında ciddi bir fərq yoxdur. Çünki açar əlin, əl isə mənim ixtiyarımdadır.

Mümkündür ki, mələklər canı çıxarıb Əzrailə, Əzrail isə Allaha təhvil verir. Belə də ola bilər ki, adi insanların canını mələklər, yaxşı insanların canını Əzrail, övliyaların canını isə Allah alır.

Sual 71: Görünməyən Allaha necə iman gətirək?

Cavab: Yer üzünü nə qədər nəzərdən keçirsək, daş-torpağı laboratoriyada analiz etsək, cazibə adlı qüvvəni görə bilmərik. Amma ağacdan almanın düşməsi sübut edir ki, belə bir qüvvə var. Demək, bir şeyin varlığına inanmaq üçün onu görmək şərt deyil. Cazibə qüvvəsi heç bir hiss üzvü ilə qeydə alınmasa da onun tə`sirləri göz qabağındadır.

Sual 72: Qur`an nəzərinə, başqalarına nə dərəcədə kömək etməliyik?

Cavab: Qur`an buyurur ki, bütün yardımlarınızın mükafatı var.³ Həm az, həm də çox köməyin əvəzi var. Bəzən suya atılmış bir sarı yarpaq bir dəstə qarışqa üçün gəmi olur. Küçədə qoyulmuş avtomat telefonla danışmaq üçün kağız pul kara gəlmədiyi kimi, bəzən başqalarının da böyük yox, çox kiçik köməyə ehtiyacı olur. Yaranı

¹ “Həhчул-бәләғ”, н. 47.

² “Рум”, 10; “Məhəmməd”, 10.

¹ “Зумәр”, 42; “Сәүдә”, 11.

² “Əh`ам”, 61.

³ “Сәба”, 39.

bağlamaq üçün adyal yox, bir qarış cuna kifayətdir. Böyük nasosun görə bilmədiyi işi kiçik şpris görür.

Hədəisdə oxuyuruq: “Heç bir yaxşılıq kiçik saymayın ki, ola bilər bu yaxşılıq köməyinizə çatsın. Heç bir günahı kiçik hesab etməyin ki, ola bilər bu günah sizi süquta uğratsın. Futbol topuna batan xırda mıx bütün oyunu saxlaya bilər. Yerə düşmüş yemiş qabığı ən güclü pəhləvanı yerə yıxmaqla şikəst edib, evdə oturda bilər.

Sual 73: Nə üçün günahkarlar Qur`andan faydalana bilmir?

Cavab: Əgər bir gölməçəyə insan meyiti düşsə, uzun müddət yağış yağmasına baxmayaraq bu gölməçədən üfunət çəkilməyəcəkdir. Demək, üfunətli suya qatışan pak yağış suyu tə`sirsiz olur.

Qur`an rəhmət yağışı olsa da kafirlərin çirkin qəlbini paka çıxarmır. “İsra” surəsinin 82-ci ayəsini oxuyuruq: **“Biz mö`minlər üçün şəfa və mərhəmət olan Qur`an ayələri nazil edirik. Bu ayələr zalımların ziyanını artırır.”**

İnsan qəlbindəki tərslik suya düşmüş murdar kimidir. Hər ayə nazil olanda kafirlər daha çox müqavimət göstərir, daha çox inadkar olurlar.

Sual 74: Yuxu vaxtı cism və ruh hansı vəziyyətdə olur?

Cavab: Qur`anda buyrulur: **“Allah ölüm zamanı insanların canını alır, ölməyənlərin canını isə yuxuda çıxarır.”**¹

---

¹ “Зүмәр”, 42.

Bə`zən sürücü öz maşınını dayanacaqda saxlayır, bə`zən isə yol kənarında işlək vəziyyətdə qoyub, işinin ardınca gedir. Hər iki halda sürücü maşında olmasa da, ikinci halda maşın işlək vəziyyətdədir.

Yuxu vaxtı ruh cismdən uzaqlaşsa da, cism işlək vəziyyətdədir. Ölüm vaxtı isə cism “söndürüldükdən” sonra ruh ondan birdəfəlik uzaqlaşır.

Sual 75: Allah mərhəmətlidirsə, nə üçün bəndələrini cəzalandırır?

Cavab: Ağzı möhkəm tıxaclanmış butulkanı dünyanın ən böyük okeanına atsanız, bu butulkaya bir damla su daxil ola bilməz. Həmin butulka ilə su götürmək istəyən insan özünü, yoxsa okeanı məzəmmət etməlidir?!

Bə`zi insanlar bütün xilas qapılarını bağlayıblar. Onlar nə düşünmək, nə ibrət götürmək, nə həqiqəti dinləmək, nə də haqqa boyun əymək istəyir. Qur`an tə`birincə onlar daşdan da bərkdirlər.¹ İnsanı imandan məhrum edən, ilahi rəhmətin azlığı yox, özünün qapalı olmasıdır.

Sual 76: Dini göstərişlər bir-birlərinə bağlıdırlarmı?

Cavab: Ayə və rəvayətlərdən mə`lum olur ki, bütün dini göstərişlər bir-birlərinə bağlıdırlar. İyirmidən çox ayədə “namaz” və “zəkat” sözləri yanaşı işlədilir. Rəvayətdə buyrulur ki, zəkatsız namaz qəbul deyil.

Bəli, Allahla rabitə (namaz) və xalqla rabitə (zəkat) qoşa qanad kimidir. Mə`nəvi təkamül üçün qoşa qanad zəruridir.

---

¹ “Бәрәпә”, 74.

Peyğəmbər (s) namaz qılanların zəkat ödəməsinə çox diqqət verərdi. Bir çox dini göstərişlər yalnız tam halda qəbul olur. Məsələn, həcc əməlləri yalnız başa çatmaqla qəbul olur.¹ İftar vaxtından bir dəqiqə qabaq açılan oruc da məqbul deyil.²

Sual 77: İbadət dedikdə yalnız namaz və oruc nəzərdə tutulur?

Cavab: Allahın razılığını qazanmaq məqsədi ilə görülən bütün işlər ibadətdir. Körpə qızcığazı yaxşı işlərə həvəsləndirmək üçün ona sırğa almağınız da ibadətdir.

Mütaliyəyə məşğul olan müəllimin məqsədi pul qazanmaqdırsa, bu mütaliə ibadət deyil. Amma bu müəllimin Allaha xatir mütaliə etdiyini düşünüb ona həvəslə xörək hazırlayan aşpaz ibadətlə məşğuldur.

Bəli, günü kitabxanada keçən insan cəhənnəm, mətbəxdə ömrünü başa vuran aşpazın behiştə getməsi mümkündür.

Sual 78: Qur`anda “ilahi sünnətlər” dedikdə nə başa düşülür?

Cavab: Parlamentdə çıxarılan qanunlar iki növdür: Qanunların bir qismi parlament quruculuğuna, digər bir qismi isə cəmiyyətin quruculuğuna aid olur.

Allahın da qanunlarının bir qismi özünə, digər bir qismi isə insanlara aid olur. Allahın özü üçün tə`yin etdiyi qanunlar, məsələn, hidayət, hesab, ruzi vermə, himayə, rəhmət qanunları ilahi sünnət adlanır.³

¹ “Bəgərə”, 196.

² “Bəgərə”, 187.

³ “Əhзаб”, 138; “Лəјл”, 12; “Ташијә”, 21; “Һуд”, 6; “Ән`ам”, 54; “Ғафир”, 51.

İnsanlar üçün tə`yin olunmuş qanunlar isə əhkam adlanır.

Sual 79: Çürümüş bədənlər qiyamət günü necə diriləcək?

Cavab: Bir neçə misala nəzər salaq:

1. Nehrəyə bir qədər qatıq və su töküb çalxalayın. Yağ dənəciklərinin bir yerə yığışdığını görəcəksiniz. Allah da yeri hərəkətə gətirməklə əzaları bir yerə toplayacaqdır.¹

2. İnsanın yarandığı nütfə müxtəlif qidalardan zərrə-zərrə toplanır. Torpaqdakı maddələr buğdanın meyvənin canına sovrulur, sonra insan orqanizminə keçib nütfəni formalaşdırır. Demək, insan torpaq zərrələrindən vücuda gəlir.

3. Məgər mal-qaranın əti və südü yediyi otlardan yaranmırmı?! Otdan süd çıxaran Allah ölünü torpaqdan çıxara bilməzmi?

Sual 80: İnsanı bircə günah məhv edə bilərmiz?

Cavab: Bə`zən kiçik bir virus insanın bütün orqanizmini iflic edir. Bir çınqı yüz mərtəbəli binanı kömür parçasına döndərir. Bir an paxıllıq insanı qətlə vadar edir. Bir anlıq vəzifəyə tamah insanın əlini imamın qanına bulayır. Adətən hər adi günah daha böyük günah üçün şərait yaradır. **“Qazandığı günahlarla əhatə olunan insanlar cəhənnəmlidirlər.”²**

Həya pərdəsi yırtıldıqdan sonra günah etmək asanlaşır. “Kumeyl” duasında oxuyuruq: “Allahım,

¹ “Зилзал”, 1.

² “Bəgərə”, 81.

ismət pərdəsini yırtan, paklığı viran qoyan günahlarımı bağışla.”

Sual 81: Məsciddə Amerikaya, İsrailə (Ermənistan) ölüm şüarları vermək olarmı?

Cavab: Qur`an müsəlmanları belə tanıtdırır: **“Məhəmməd (s) Allahın rəsuludur və onunla olanlar kafirlərə qarşı sərt və bir-birlərinə qarşı mərhəmətlidirlər.”**¹

Kafirlərə qarşı ölüm şüarları oxumaq ayədəki “sərtliyin” bir nümunəsidir. Əlbəttə ki, şüarla kifayətlənmək olmaz və bu sərtlik əməldə də özünü büruzə verməlidir.

Qur`anda Peyğəmbərin xanımlarına buyurulur ki, yumşaq danışsanız, düşmən tamaha düşər.²

Amma bu gün peyğəmbər xanımları yoxsa da, ayədə mühüm bir siyasi işarə var: müsəlmanlar mərhəmətli olsalar da, düşmənlə yumşaq davranmamalıdırlar. Bizim yumşaqlığımız pusquda durmuş düşmən üçün yaşıl işıq yandırır.

Sual 82: Kafirlərə qarşı nümayişlərdə iştirak etmək vacibdirmi?

Cavab: Qur`an buyurur: **“Kafirlərin qəzəbinə səbəb olan bir yerə ayaq basanlar üçün saleh əməlin mükafatı yazılır.”**³

Müqəddəs amallar məqsədi ilə keçirilən nümayişlərdə də iştirak etmək ibadət olmaqla yanaşı, xalqın ruhunu gücləndirən dəvətdir.

Sual 83: Nə üçün dini hökmlərdə müctəhidə təqlid edilməlidir?

Cavab: Həyatımızda elə bir sahə yoxdur ki, mütəxəssisə ehtiyac olmasın. Din bilicisi olan müctəhidlər özləri də xəstələndikləri vaxt həkimə müraciət edirlərsə, həkimin dini məsələdə müctəhidə təqlid etməsi nə üçün təəccüb doğurmalıdır.

Qur`an buyurur: **“Bilmədiyinizi zikr əhlindən soruşun.”**¹

Diqqət etməliyik ki, söhbət adi alimdən yox, təqva sahibi olan zikr əhlindən gedir.

Rəvayətlərə əsasən agah, adil, həva-həvəsdən uzaq alimlərə təqlid olunmalıdır. Sənədsiz ev, avtomobil qeyri-qanuni hesab olunduğu kimi, təqlidsiz əməl də batildir.

Sual 84: Vilayət nədir?

Cavab: Cəmiyyət rəhbərə ehtiyaqlıdır. Rəhbərsiz cəmiyyət hərc-mərcliyə məhkumdur. Rəhbər islamşunas, savadlı, şücaətli, təqvalı, dünya hadisələrindən xəbərdar bir müsəlman olmalıdır. Layiqli rəhbəri xalqın seçdiyi islamşunaslar təyin etməlidir.

Sual 85: Əsrlər keçdikdən sonra peyğəmbərin göstərişlərinə həvəslə əməl olunmasının səbəbi nədir?

---

¹ “Фәтһ”, 29.

² “Әһзәб”, 32.

³ “Төвбә”, 120.

---

¹ “Həhl”, 43.

Cavab: Peybəmbərlərin müvəffəqiyyətlərinin bir sıra dəlilləri vardır:

1. Paklıq, xalislik, canıyananlıq, nöqsansız keçmiş.
2. Dəlil və məntiq.
3. Öz dediklərinə şəxsən əməl etmələri.
4. Geniş qəlb və xoş rəftar.
5. Göstərişlərin insan fitrətinə uyğunluğu.
6. Göstərişlərin bütün ehtiyaclara cavab verməsi.
7. Göstərişlərin asanlığı.

Həkim iynədən qorxan uşağı ələ almaq üçün deyir: "Əzizim bütün xəstələrə iynə vurulur. İynənin ağrısı üçə sayanadək keçəcək. Əgər indi iynə vurulmasa, sonra daha çox iynə vurulmalıdır." Mümkün olduqda həkim uşağı tabletlə müalicə etməyə üstünlük verir. Görün Allah öz bəndələrini oruca necə dəvət edir: **"Ey iman gətirənlər, əvvəlki ümmətlərə vacib olduğu kimi oruc sizə də vacib oldu. Bəlkə, bu yolla pis işlərdən çəkinəsiniz; Oruc sayı müəyyən olan günlərdir..."**¹

Bu ayələrlə həkimin dedikləri arasında oxşarlıq görürsünüzmü?!

Sual 86: Bütün işlərimizə ilahi rəng vura bilərikmi?

Cavab: Qur'an buyurur ki, işlərinizə ilahi rəng verin.² İlahi rəng vurmaq Allahın razılığına uyğun iş görməkdir.

Məsələn, xanımınıza aldığınız paltarı ona həzrət Fatimənin (ə) doğum günü təqdim etsəniz, işinizə ilahi rəng vurmuş olarsınız. Bir yerdə əyləşərkən üzüqibləyə əyləşsəniz Allahın razılığını qazanarsınız.

Həzrət Əli (ə) qonaq gedərkən əvvəlcə evdə yeyər, sonra gedərdi. Soruşanlara bildirərdi ki, qonaqlığa getməkdə məqsəd mö'minlə görüş olsa daha yaxşıdır.

Qur`anda bəyan olunur ki, axirət üçün çalışan insan dünyadan da faydalanırsa, dünya üçün çalışan insan axirətdən məhrum olur.

Sual 87: Hər şeyi bilmək faydalıdırımı?

Cavab: İnsan bə'zi şeyləri bilməsə yaxşıdır. Qur'an buyurur: **"Qanınızı qaraldacaq şeylər barəsində soruşmayın."**¹

Dövlət bir neçə günlük taxıl ehtiyatı qaldığını xalqa bildirdikdə insanlar narahat olub, ehtiyat toplamağa başlayır, iqtisadi durum bir qədər də ağırlaşır. Amma yaxşı olar ki, dövlət belə bir xəbəri yaymaq əvəzinə taxıl tədarükü üçün çalışsın.

Qur'an bütün bilikləri üç qismə ayırır:

1. Faydalı elmlər. Həzrət Musa (ə) belə bir elmə sahib olmaq üçün Xızra yoldaş olmaq istəyir.²

2. Zərərli elmlər (bax: "Bəqərə", 102).

3. Nə faydası nə də zərəri olan elmlər. Məsələn, Kəhf əshabının sayını bilməyin nə zərəri var, nə də faydası (bax: "Kəhf", 22).

Tarixdə zərərli biliklərdən qorunmaq üçün hicrət edənlər az olmayıb.

Sual 88: Dini qəbul etməyən adama son sözüümüz nə olsun?

¹ "Bəqərə", 183-184.

² "Bəqərə", 138.

¹ "Maidə", 101.

² "Kəhf", 66.

Cavab: Sürücülər yolda karlarına gələ biləcək bə'zi şeyləri özləri ilə götürürlər. Ehtiyat təkəri olan avtomobilin yolda təkəri buraxmasa, sürücü bir şey itirmir. Amma ehtiyat təkəri olmayan avtomobilin təkəri yolda buraxsa sürücü əziyyət çəkməlidir.

Bəli, insan ehtimal verdiyi hadisələrə qarşı hazırlıq görməlidir. Ehtiyatlı insan soyuqda donmaz, yağışda islanmaz.

Bəs dində necədir? Peyğəmbərlər ölümdən sonrakı həyat, sorğu-sual haqqında kifayət qədər mə'lumat vermişlər. Xalqın onlara inanan hissəsi sutkada on-on beş dəqiqə namaz qılır, ildə bir dəfə bir ay müddətində oruc tutur və zərərli işlərdən çəkinirlər. Bu insanlar axirətdə bir şey qazanmasalar da (hansı ki, veriləcək) heç nə itirməyəcəklər. Bəs peyğəmbərlərə inanmayıb, kefindən qalmayan insanlar qiyamət sorğusu düz olarsa (hansı ki, düzdür) nə edəcəklər?

Bəli, hər bir ağıllı insan ehtiyatlı olmalı, mümkün çətinliklərə hazırlaşmalıdır. Əgər qarşınızdakı insan Qur'an həqiqətlərinə inanmırsa, o, təkə imansız yox, həm də ehtiyatsız adamdır.

Sual 89: Ən yaxşı əməl nədir?

Cavab: Ən yaxşı əməl Allahın qəbul etdiyi əməldir. Əməlin böyük-küçüklüyü yox, onun qəbulu şərtidir.

Həzrət İbrahim (ə) oğlu İsmailin köməyi ilə Kə'bənin dayaqlarını qaldırarkən Allahdan bu əməli qəbul etməsini istədi.¹ Demək, görülən iş çox əhəmiyyətli bir iş olsa da hansısa səbəblərdən qəbul olunmaya bilər.

---

¹ "Bəqərə", 127.

Sual 90: Allah hansı işləri qəbul edir?

Cavab: Əməlin qəbul olması üçün həm hədəf, həm iş, həm də vasitə düzgün olmalıdır. Məsələn, həccə getmək düzgün hədəfdir. Amma oğurluq at ilə bu səfərə çıxmaq nəinki savab deyil, hətta günahdır. Təmizliyi qorumaq yaxşı işdir. Amma qara kömürlə ağ divara "zibil atmayın" yazmaq özü çirkin bir işdir.

Bə'zən isə üsul və vasitə düz olduğu halda hədəf yanlış olur. Həzrət Əli (ə) ilə müxalif olan xəvaric dəstəsi "hökm yalnız Allaha məxsusdur" şüarı ilə çıxış edirdilər. Şüar öz-özlüyündə düzgün olsa da, onu göyə qaldıranlar həqiqəti tapdamaqla məşğul idilər. Qur'anı başına qaldıran insan onun göstərişlərinə əməl etməlidir. Həkimin yazdığı nüsxəni çərçivəyə salıb divardan asan, amma dərmanları qəbul etməyən xəstə sağalarmı?!

Sual 91: Münafiq kimdir?

Cavab: İnsanlar dörd qismə bölünür:

1. İman gətirib, saleh əməl edən mö'minlər.
2. İmansız və saleh əməlsiz kafirlər.
3. İman gətirdiyi halda, saleh əməldən uzaq olan günahkarlar.
4. İman gətirmədiyini halda, özünü saleh göstərən münafıqlar. Yalan, hiylə, riyakarlıq nifaqın bir növüdür.

Sual 92: Mö'minlər arasında münasibət necə olmalıdır?

Cavab: İslam peyğəmbəri (s) buyurub: "Mö'minin mö'minin güzgüsüdür."¹

---

¹ "Биһар", ч. 71, с. 270.

Güzgü kimi, bir-birimizin həm gözəl, həm də nöqsanlı cəhətlərini görək.

Güzgü kimi hər şeyi olduğu kimi, böyüdüb kiçiltmədən göstərək.

Güzgü kimi insanlarla üz-üzə durub danışmaq, xəlvətdə yox.

Sevirəm ki, dostlar bir ayna kimi.

Hər zaman üzümə deyə eybimi.

Min dilli daraq tək gəzib xəlvəti,

Nə pisdirdi edələr tük-tük qeybəti.

Güzgü kimi başqalarının nə deyəcəyini düşünməyək

Güzgü kimi özümüzü toz-torpaqdan qoruyaq.

Eyb göstərdiyi üçün güzgünü sındırmazlar. Eybini deyəni də incitmə.

Güzgünü sındıranda onun qırığı da hər şeyi olduğu kimi göstərir. Min bir əzab görmüş mö`min də yalnız həqiqəti deyir.

Güzgü saf olduğu üçün eybi göstərir. Mö`min də kin və həsədə görə yox, saflığına görə tənqid etməlidir.

Güzgü göstərdiyi eybi özündə saxlamadığı kimi, mö`min də üzbəüz dediyi eybi yadından çıxarmalıdır.

Güzgüyə ötəri baxan eybini görə bilmədiyini kimi, mö`min də diqqətlə dinləməyən eybindən xəbərsiz qalar.

Sual 93: Həqiqətin qəbuluna tələsməyənlərlə necə rəftar edək?

Cavab: İman düşüncəyə əsaslanmalıdır. Də`vətinizə tələsik verilən cavab sizi sevindirməsin. Tez çiçəkləyən ağaclar soyuğa davamsız olur. Düşüncəyə əsaslanan qəbul daha e`tibarlıdır.

Qur`an belələri haqqında buyurur: “Onlar ayaq üstə, oturduqda və ya uzandıqda Allahı xatırlar, göylərin və yerin yaradılması haqqında düşünər və deyirlər: “**Ey rəbbimiz! Sən bütün bunları boş yerə yaratmamısan!**”¹

Başqa bir ayədə oxuyuruq: “**O kəslər ki, sözü dinləyib, onun ən yaxşısına əməl edərlər.**”²

Deməli, tələsik çıxarılan qərarın dəyəri yoxdur. İslam peyğəmbərindən (s) düşünüb qərara gəlmək üçün iki ay vaxt istəyən Səffan adlı birinə peyğəmbər dörd ay vaxt verdi.

Amma qarşıda yol aydın olduqda tələsmək zəruridir. Çoxlarını doğru yol seçimində tərəddüdə salan şeytan olub.³

Sual 94: Allah hər növ iman qəbul edirmi?

Cavab: Qur`an buyurur: “**Müşriklər gəmiyə mindikdə Allaha dua edir, sağ-salamat quruya çıxdıqdan sonra isə Allaha şəriq qoşurlar.**”⁴

Fir`on da dəryada qər q olarkən iman gətirdi. Amma müvəqqəti iman qəbul olunmadığından Allah buyurdu ki, artıq tövbə və iman faydasızdır.⁵ Həyatda da belədir. Evlənmək yox, ailəni saxlamaq əsasdır. Eləcə də doğmaq əsas deyil, övladı tərbiyə etmək əsasdır.

Sual 95: Nə üçün bə`zən dualarımız qəbul olunmur?

¹ “Али-Имран”, 191.

² “Зүмәр”, 18.

³ “Һәчә”, 14.

⁴ “Әнкәбут”, 65.

⁵ “Јунус”, 91.

Cavab: Allah onu çağıranlara cavab verəcəyini və'd edir.¹ Amma birindən kömək almaq üçün bə'zi şərtlərə əməl olunmalıdır: dostluq münasibətini qorumaq, dostun ünvanını yadda saxlamaq, yersiz istəklərdən çəkinmək, boş xəyallardan uzaq olmaq, qanunsuz yolla yardım tələb etməmək, başqalarının hüququnu poza biləcək arzularından uzaq olmaq və düz danışmaq.

Biz Allaha ağız açarkən bu şərtlərə əməl edirikmi? Rəvayətlərdə duanın bə'zi şərtləri bildirilir: "Bismillah" demək, dəstəmaz almaq, qəlbən dua etmək, məscid kimi müqəddəs yerdə durmaq, on dəfə "ya Allah", "ya rəbbi" demək, salavat göndərmək, günahları yada salıb peşman olmaq, tövbə etmək...

Sual 96: Allah bizi tanıyarsa, imtahana ehtiyac varmı?

Cavab: Aramızda sinəsinə döyüb, özünü göyə qaldıranlar var. İmtahan belələrini özünə tanıtdırır. Qur'an buyurur: " **Biz sizi qorxu, aclıq, mal, can və qıtlıqla imtahana çəkərik. Səbr edənlərə müjdə ver.**"²

İnsanın mükafatlandırılması və ya cəzalandırılması üçün ortada hansısa bir əməl olmalıdır. Bir şəxs peşəkar oğru olsa da, nə qədər ki, oğurluq baş verməyib onu həbs etmək olmaz. Həzrət Əli (ə) buyurur: "İnsanın imtahana çəkilməsinin fəlsəfəsi ona mükafat və cəza vermək üçün zəmin hazırlamaqdır. Bu imtahanlar olmasa da Allah öz bəndəsini tanıyır.

Sual 97: Dünyanın idarəsi üçün insanlara təqva xüsusiyyəti bəs edirmi?

Cavab: Qur'anda oxuyuruq: " **Son qələbə müttəqilərindir.**"¹

Təqva mə'nəvi keyfiyyət olduğundan, dünya idarəçiliyində bilik və ixtisasa ehtiyac var. "Ənbiya" surəsinin 105-ci ayəsində buyrulur: " **Yer üzünün varisləri yalnız mənim saleh bəndələrim olacaq.**"

Demək həm bəndəlik, həm də saleh əməl şərtidir. Allah Qur'anın bir hökmünə iman gətirib, o birinə göz yumanları məzəmmət edir"² Xəstəlikdən şəfa tapmaq üçün həkimin yazdığı nüsxədəki bütün dərmanları vaxtlı-vaxtında qəbul etmək lazımdır.

Sual 98: Nə üçün Allah insan həyatı üçün təhlükəli şeylər yaradıb?

Cavab: Qur'an buyurur ki, Allah hər şeyi gözəl yaradıb.³ İlanın bədənindəki zəhər bir çox ağır xəstəliklərin dərmanıdır. Hansı ki, yanlış olaraq, bu zəhərə nifrət nümayiş olunur. Axı bıçaq baş kəsmək üçün yox, faydalı işlər üçün nəzərdə tutulub.

Sual 99: Elm olan yerdə vəhyə nə ehtiyac var?

Cavab: Heç bir ideologiya, institut, elmi mərkəz insanın mə'nəviyyat yolunu işıqlandırmaq gücündə deyil. Yaşadığımız dünyanı xoşbəxt etməkdə aciz olan elm axirət həyatı üçün nə və'd edir?! İnsan dünyada qısa bir müddət yaşayıb, əbədiyyətə qovuşursa, həmin əbədiyyətin tələbləri nədir?

Allah taala öz peyğəmbərləri vasitəsi ilə ən doğru yolu işıqlandırır. Öz ağıl və düşüncəsi, elmi və biliyi ilə

¹ "Ғафир", 60.

² "Бəгəрə", 155.

¹ "Ә`раф", 128.

² Ниса", 150.

³ "Сəүдə", 7.

kifayətlənənlər ilahi nurdan məhrum olur. İlahi biliklərə arxa çevirən insan özünə zülm edir.

Mündəricat

Sual 100: Düşmən qarşısında vəzifəmiz nədir?

Cavab: Qur`an müsəlmanları birliyə də`vət edərək, istənilən bir təfriqəyə qadağa qoyur.¹

Yağış damlları ayrı-ayrılıqda zərif olsalar da, bir hövzəyə daxil olduqda əzəmətli bir təlatüm yaradıb, ağır turbinləri hərəkətə gətirir, böyük şəhərləri elektrik enerjisi ilə təchiz edirlər.

Barmaqlar ayrı-ayrılıqda zəif olsalar da, sıxılıb yumruq yaratdıqda düşməni qorxuya salırlar. Əldəki barmaqların biri uzun biri gödək, biri kobud biri incə olsa da, hər barmağın öz işi var. Müxtəlif iste`dadlı barmaqlar bir yerə toplandıqda isə böyük güc yaranır.

Ey əziz müsəlman bacı və qardaşlar! Aranızdakı fərqlərə görə bir-birinizdən uzaqlaşmayın. İnanın ki, eyni uzunluqda, eyni qalınlıqda olan beş barmağın yaratdığı yumruq fərqli barmaqların yaratdığı yumruqdan qat-qat zəifdir. Düşmən qarşısında yumruq tək birləşin. Qələbə sizin vəhdətinizdədir!

Vəlhəmdulillah rəbbil-ələmin!

MƏSƏLLƏR	3
(Sual-cavablar).....	3
Sual 1.....	3
Cavab.....	3
Sual 2.....	3
Cavab.....	3
Sual 3.....	3
Cavab.....	4
Sual 4.....	4
Cavab.....	4
Sual 5.....	5
Cavab.....	5
Sual 6.....	5
Cavab.....	5
Sual 7.....	5
Cavab.....	5
Sual 8.....	6
Cavab.....	6
Sual 9.....	7
Cavab.....	7
Sual 10.....	8
Cavab.....	8
Sual 11.....	8
Cavab.....	8
Sual 12.....	9
Cavab.....	9
Sual 13.....	10
Cavab.....	10
Sual 14.....	10
Cavab.....	10
Sual 15.....	11
Cava.....	11
Sual 16.....	12

¹ "Али-Имран", 103; "Әнфал", 42.

Cavab.....	12
Sual 17.....	12
Cavab.....	12
Sual 18.....	12
Cavab.....	12
Sual 19.....	13
Cavab.....	13
Sual 20.....	13
Cavab.....	13
Sual 21.....	14
Cavab.....	14
Sual 22.....	15
Cavab.....	15
Sual 23.....	15
Cavab.....	15
Sual 24.....	16
Cavab.....	16
Sual 25.....	16
Cavab.....	16
Sual 26.....	17
Cavab.....	17
Sual 27.....	18
Cavab.....	18
Sual 28.....	19
Cavab.....	19
Sual 29.....	19
Cavab.....	19
Sual 30.....	20
Cavab.....	20
Sual 31.....	20
Cavab.....	20
Sual 32.....	21
Cavab.....	21
Sual 33.....	21
Cavab.....	21
Sual 34.....	22
Cavab.....	22
Sual 35.....	23
Cavab.....	23

Sual 36.....	23
Cavab.....	23
Sual 37.....	24
Cavab.....	24
Sual 38.....	24
Cavab.....	24
Sual 39.....	25
Cavab.....	25
Sual 40.....	25
Cavab.....	25
Sual 41.....	25
Cavab.....	26
Sual 42.....	26
Cavab.....	26
Sual 43.....	27
Cavab.....	27
Sual 44.....	27
Cavab.....	27
Sual 45.....	27
Cavab.....	28
Sual 46.....	29
Cavab.....	29
Sual 47.....	29
Cavab.....	29
Sual 48.....	30
Cavab.....	30
Sual 49.....	31
Cavab.....	31
Sual 50.....	31
Cavab.....	31
Sual 51.....	32
Cavab.....	32
Sual 52.....	32
Cavab.....	32
Sual 53.....	33
Cavab.....	33
Sual 54.....	33
Cavab.....	34
Sual 55.....	34

Cavab.....	34
Sual 56.....	35
Cavab.....	35
Sual 57.....	35
Cavab.....	35
Sual 58.....	36
Cavab.....	36
Sual 59.....	37
Cavab.....	37
Sual 60.....	38
Cavab.....	38
Sual 61.....	38
Cavab.....	38
Sual 62.....	39
Cavab.....	39
Sual 63.....	39
Cavab.....	39
Sual 64.....	40
Cavab.....	40
Sual 65.....	41
Cavab.....	41
Sual 66.....	42
Cavab.....	42
Sual 67.....	42
Cavab.....	42
Sual 68.....	43
Cavab.....	43
Sual 69.....	43
Cavab.....	43
Sual 70.....	43
Cavab.....	43
Sual 71.....	44
Cavab.....	44
Sual 72.....	44
Cavab.....	44
Sual 73.....	45
Cavab.....	45
Sual 74.....	45
Cavab.....	45

Sual 75.....	46
Cavab.....	46
Sual 76.....	46
Cavab.....	46
Sual 77.....	47
Cavab.....	47
Sual 78.....	47
Cavab.....	47
Sual 79.....	48
Cavab.....	48
Sual 80.....	48
Cavab.....	48
Sual 81.....	49
Cavab.....	49
Sual 82.....	49
Cavab.....	49
Sual 83.....	50
Cavab.....	50
Sual 84.....	50
Cavab.....	50
Sual 85.....	50
Cavab.....	51
Sual 86.....	51
Cavab.....	51
Sual 87.....	52
Cavab.....	52
Sual 88.....	52
Cavab.....	53
Sual 89.....	53
Cavab.....	53
Sual 90.....	54
Cavab.....	54
Sual 91.....	54
Cavab.....	54
Sual 92.....	54
Cavab.....	54
Sual 93.....	55
Cavab.....	55
Sual 94.....	56

Cavab.....	56
Sual 95.....	56
Cavab.....	57
Sual 96.....	57
Cavab.....	57
Sual 97.....	57
Cavab.....	58
Sual 98.....	58
Cavab.....	58
Sual 99.....	58
Cavab.....	58
Sual 100.....	59
Cavab.....	59